

Hållbarhetsrapport

En fördjupad analys av unga Malmöbors fritid

Innehållsförteckning	1
Sammanfattning	3
1. Inledning.....	6
Bakgrund	6
Kultur och fritid är en rättighetsfråga.....	6
Syfte och frågeställningar	9
Metod och material	9
Avgränsningar och jämförelser	10
Definitioner	11
2. Introduktion till temat.....	13
Vikten av en meningsfull och utvecklande fritid	13
Svensk idrotts- och kulturpolitik	15
Pandemins påverkan på barns och ungas fritid.....	17
3. Vad gör unga Malmöbor på sin fritid och hur upplever de den?	19
Kapitlet i korthet.....	19
Inledning	21
Aktiviteter på fritiden varierar mellan olika grupper av barn.....	21
Unga i Malmö har en alltmer stillasittande fritid	24
De flesta trivs bra och är trygga på sin fritid, men andelen sjunker något över tid.....	27
Aktiviteter upplevs som olika tillgängliga	30
Orsaker till skillnader i delaktighet	32
4. Var finns och vem använder stadens kultur- och fritidsverksamheter?.....	34
Kapitlet i korthet.....	34
Inledning	35
Systematiskt arbete för barns och ungas rätt till kultur- och fritidsaktiviteter	35
Var i staden kan Malmös barn och unga ta del av kultur- och fritidsaktiviteter?	36
Vilka barn och unga tar del av stadens utbud?.....	38
5. Röster från fem av stadens områden.....	50
Kapitlet i korthet.....	50
Inledning.....	51
Utmaningar.....	51
6. Avslutande diskussion	59
Utmaningar för en jämlik och jämställd stad	59
Vad kan Malmö stad göra för att möta dessa utmaningar?	62
Referenser	67

Sammanfattning

Denna hållbarhetsrapport syftar till att öka kunskapen om unga Malmöbors möjligheter till en meningsfull och utvecklande fritid med fokus på det samlade kultur- och fritidsutbud som staden tillhandahåller eller subventionerar.

Rapporten kartlägger skillnader i deltagande i och tillgång till kultur- och fritidsaktiviteter bland unga utifrån kön, svensk eller utländsk bakgrund, socioekonomi samt beroende på var man bor. Med utgångspunkt i analyserna diskuteras vad som kan utvecklas eller förbättras för att i högre grad uppfylla de målsättningar som styr stadens arbete kring kultur och fritid.

Rapporten är framtagen av en arbetsgrupp med representanter från stadskontoret, kultur- samt fritidsförvaltningen. Frågeställningar besvaras med hjälp av enkätdata, verksamhetsdata samt intervjuer. Synpunkter har inhämtats från arbetsmarknads- och socialförvaltningen, fastighets- och gatukontoret, funktionsstödsförvaltningen samt stadsbyggnadskontoret.

Analysen av data från enkäter som besvarats av barn och unga visar att majoriteten av stadens unga varje vecka deltar i någon aktivitet som arrangeras av förening, kulturskola, bibliotek, fritidsgård eller allaktivitetshus, men graden av deltagande varierar mellan olika grupper av unga. Pojkar är oftare föreningsaktiva och besöker oftare någon av stadens fritidsgårdar eller simhallar jämfört med flickor. Bland flickor är det vanligare att ägna sig åt kulturaktiviteter än bland pojkar.

Vidare konstateras att unga med sämre socioekonomiska förutsättningar eller unga med utländsk bakgrund mer sällan deltar i idrottsföreningar eller kulturskola än andra unga, men är överrepresenterade när det gäller besök på bibliotek. Barn med utländsk bakgrund är även överrepresenterade när det gäller besök på andra öppna verksamheter såsom fritidsgård, allaktivitetshus och badhus.

Det finns även skillnader mellan grupper av unga beroende på var i staden man bor. I områden med goda socioekonomiska förutsättningar är deltagandet i aktiviteter högre och upplevelsen av tillgänglighet större, än i områden med sämre socioekonomiska förutsättningar.

Analysen visar också att en stor del unga spenderar sin fritid stillasittande med begränsad fysisk aktivitet, särskilt flickor och barn med utländsk bakgrund.

Möjliga orsaker till skillnader mellan grupper är olikheter i intressen/önskan att delta i aktiviteter men också skillnader i föräldrars intresse och möjlighet att

stötta sitt barns deltagande. Vanliga hinder för att delta i aktiviteter för barn i högstadietiden är kostnader för att delta och att de inte känner någon i aktiviteten. För pojkar är det också vanligt att man upplever att aktiviteten man vill delta i inte finns i Malmö och för flickor att man inte vågar gå till aktiviteten ensam.

I rapporten kartläggs även det samlade kultur- och fritidsutbud som staden tillhandahåller eller subventionerar, var det finns och vem som använder det. Bilden som kommer fram genom analys av verksamhetsdata speglar väl den bild som framträder i analysen av enkätdata. Det går att konstatera att Malmö stad erbjuder ett stort och brett utbud av kultur- och fritidsaktiviteter för barn och unga. Vidare fastställs att en stor del av det samlade utbudet har en god geografisk spridning, men att de aktiviteter som finns ändå når olika grupper av unga i olika utsträckning. Äldre ungdomar, flickor, barn och unga från områden med sämre socioekonomiska förutsättningar samt barn och unga med utländsk bakgrund nyttjar i lägre grad stadens subventionerade kultur- och fritidsutbud. Verksamheter som bedrivs av föreningar och kulturskola når sammantaget i större utsträckning yngre än äldre, fler pojkar än flickor, fler barn och unga i familjer med högre inkomster än barn och unga i familjer med lägre inkomster. Öppna verksamheter såsom mötesplatser och bibliotek når sammantaget fler pojkar än flickor, fler barn och unga i familjer med lägre inkomst än barn och unga i familjer med högre inkomst, samt fler barn och unga med utländsk bakgrund än barn och unga med svensk bakgrund. Denna data visar även att pojkar generellt är mer föreningsaktiva jämfört med flickor och att flickor oftare ägnar sig åt kulturaktiviteter jämfört med pojkar.

Inom ramen för rapportarbetet har intervjuer genomförts med fem medarbetare i kommunen som i samverkan mellan olika förvaltningar och med civilsamhället arbetar med att stärka ungas livsvillkor i fem olika områden i staden. Fokus i intervjuerna har legat på att öka kunskapen om de barn som har låg föreningsaktivitet, sällan eller aldrig besöker till exempel en fritidsgård och som heller inte trivs på sin fritid. I dessa intervjuer nämns hinder av såväl fysisk, ekonomisk som mental karaktär som kan försämra ungas möjligheter till en meningsfull och utvecklande fritid. Minimikrav på medlemsavgifter är en typ av ekonomiskt hinder som påverkar deltagare, men också föreningar som skulle vilja erbjuda kostnadsfria aktiviteter. Föreningar kan även ha svårigheter att få tillgång till anläggningar med högt bokningstryck och att finna lokaler lämpliga för verksamheten. För en del föreningar kan det också vara osäkert att etablera verksamhet i vissa av stadens områden där föreningsaktiviteten är låg, tillgången till lokaler är begränsad eller där lediga lokaler upplevs som

undermåliga. Ett lokalt förankrat arbete som involverar en mångfald av aktörer, inklusive barn och unga själva, lyfts i intervjuerna som en framgångsfaktor för att skapa bättre förutsättningar för unga Malmöbor att ha en meningsfull och utvecklande fritid.

Kulturförvaltningen respektive fritidsförvaltningen bedriver ett systematiskt och strategiskt arbete för att möta befintliga utmaningar kring likvärdigt deltagande i fritidsaktiviteter. Men i rapporten framgår att det finns ytterligare åtgärder som staden kan vidta för att än mer främja en jämlik tillgång till en meningsfull och utvecklande fritid för stadens barn och unga. I rapportens avslutande diskussion föreslås åtgärder inom följande områden:

- Sänk befintliga trösklar och utveckla utbudet av fritidsaktiviteter
- Öka tillgången till kompensatorisk verksamhet för de barn staden inte når idag
- Hörsamma barns egna röster
- Öka kunskapen om möjlighet till deltagande i meningsfulla och utvecklande fritidsaktiviteter för unga med funktionsnedsättning
- Utveckla samverkan för lokal utveckling

1. Inledning

Bakgrund

Med ursprung i Malmökommissionens arbete (2010–2013) beslutade kommunstyrelsen 2016 att ge stadskontoret i uppdrag att ta fram en återkommande hållbarhetsrapport (Stadskontoret, Malmö stad 2016). Hållbarhetsrapporterna tas fram för en bred målgrupp och ska tjäna både som ett av flera besluts- och planeringsunderlag kopplat till budgetprocessen och som underlag i dialoger mellan förvaltningar och bolag i Malmö stad.

Sedan 2017 bedriver Malmö stad ett kommunövergripande utvecklingsarbete kring implementeringen av Agenda 2030 och de globala hållbarhetsmålen. *Hållbarhetsrapport 2019* beskrev var Malmö befann sig i relation till samtliga globala hållbarhetsmål. En av slutsatserna var att Malmö möter särskilt stora utmaningar i relation till den sociala dimensionen av hållbarhet (Stadskontoret, Malmö stad 2020). Av den anledningen fokuserade 2020 års rapport på fördjupade analyser av de Globala mål som leder staden i riktning mot social hållbarhet och som visade utfallet för olika grupper av Malmöbor (Stadskontoret, Malmö stad 2021). Inför ny mandatperiod gjordes 2021 en uppföljning av utvecklingen inom samtliga 17 Globala mål (Stadskontoret, Malmö stad 2022). Årets rapport är en fördjupning med fokus på unga Malmöbors fritid. Rapporten kopplar an till ett flertal av de Globala målen där mål 5 (Jämställdhet) och mål 10 (Minskad ojämlikhet) är särskilt relevanta. Utöver det har även mål 1 (Ingen fattigdom), mål 3 (God hälsa och välbefinnande) samt mål 11 (Hållbara städer och samhällen) betydelse i detta sammanhang.

Kultur och fritid är en rättighetsfråga

Barns och ungas rätt till fritid är relativt lite reglerat i lagstiftning. Det finns dock ett nationellt ungdomspolitiskt mål som anger att ”alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen” (MUCF u.å). I en ungdomspolitisk skrivelse från 2021 pekas ungas rätt till en meningsfull och utvecklande fritid ut som en viktig prioritering för att uppnå målet (Skr 2020/21:105). Även i bibliotekslagen (2013:801) lyfts barn och unga som en prioriterad målgrupp och folkbiblioteken ska ”ägnas särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning” (Sveriges riksdag u.å-1). Vidare är FN:s konvention om barnets rättigheter (2018:1197) (fortsättningsvis barnkonventionen) svensk lag sedan den 1 januari 2020 och i

den inkluderas bestämmelser som specifikt handlar om fritids- och kulturområdet (Sveriges riksdag u.å-2). Artikel 31 i konventionen fastställer att:

- Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder och rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet.
- Konventionsstaterna ska respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och ska uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter till kulturell och konstnärlig verksamhet samt till rekreations- och fritidsverksamhet.

FN:s kommitté för barnets rättigheter har mandat att granska hur anslutna stater efterlever barnkonventionen. Under perioden 2021–2023 granskades Sverige och kommittén rekommenderar bland annat att Sverige bör säkerställa att alla barn har en jämlik tillgänglighet och möjlighet till idrotts-, rekreations- och fritidsaktiviteter, samt till kulturell och konstnärlig verksamhet. Kommittén lyfter särskilt fram ett antal grupper som man bedömer riskerar att missgynnas; flickor, barn med funktionsnedsättning, asylsökande och migrerande barn, socioekonomiskt missgynnade barn och barn som bor på landsbygden (Kommittén för barnets rättigheter 2023, sidan 12).

Sedan 2022 finns en policy som anger förhållningssätt och vägledande principer för arbetet med mänskliga rättigheter med särskilt fokus på barnets rättigheter, jämlikhet och jämställdhet i Malmö stad.¹ Policyn gäller för stadens samtliga nämnder och styrelser för de kommunalt helägda bolagen. På många av stadens förvaltningar pågår sedan lång tid ett systematiskt arbete med mänskliga rättigheter. Ett rättighetsbaserat arbete utgår från följande principer:

- Ickediskriminering, jämlikhet och jämställdhet: Det rättighetsbaserade arbetet tar alltid sin utgångspunkt i att främja jämlika och jämställda villkor, motverka hinder och normer som begränsar allas lika värde och värdighet samt skydda individen eller grupper av individer mot diskriminering.
- Deltagande och inkludering: Denna princip innebär att människor har rätt att på lika villkor involveras och vara delaktiga i frågor,

¹ Mer information om stadens arbete med mänskliga rättigheter går att läsa här: [Mänskliga rättigheter - Malmö stad \(malmo.se\)](https://malmo.se/manskliga-rattigheter)

insatser och beslut som påverkar dem. Det handlar också om att synliggöra och beakta rättighetsbärarens perspektiv i arbetet.

- Transparens och ansvar: För att veta om, och isåfall hur, offentliga verksamheter arbetar med att garantera de mänskliga rättigheterna behöver det finnas en genomskinlighet i beslutsvägar och beslut. Det måste vara tydligt vem som bär ansvar för att de mänskliga rättigheterna uppfylls, så att det är möjligt för rättighetsbärarna att kräva sina mänskliga rättigheter. Det måste också finnas insyn i verksamheterna att det ska vara möjligt att upptäcka eventuella kränkningar av mänskliga rättigheterna.

I denna rapport, som bidrar med kunskap om fritiden för Malmös barn och unga, är dessa principer relevanta både när det gäller att sätta utmaningarna som identifieras i ett rättighetssammanhang och när det kommer till rekommendationer för stadens arbete framåt för att ytterligare stärka unga Malmöborns rätt till en meningsfull och utvecklande fritid.

Även i Malmö stads nuvarande budget lyfts vikten av att staden fortsätter arbeta för en mer jämlik tillgång till en meningsfull fritid för stadens barn och unga. I budgeten betonas bland annat att barns och ungas inflytande och delaktighet ska stärkas genom den kulturella allemansrätten och bibliotekens viktiga roll som demokratisk institution. Budgeten fastställer även att ”Malmö stads utbud och insatser för ungas kultur- och fritidsaktiviteter ska [...] finnas i hela staden, även på lov och helger, och särskilt fokusera på att nå de grupper av barn och unga som idag saknar en meningsfull fritid” (Malmö stads budget 2024, sidan 13). Budgeten för 2024 innehåller även ett särskilt uppdrag riktat till grundskolenämnden, fritidsnämnden och kulturnämnden att ”i nära samverkan med civilsamhället, ta fram en samverkansmodell för att fler barn ska ha ett aktivt fritidsliv” (Malmö stads budget 2024, sidan 11).

Utöver detta inkluderar budgeten även kommunfullmäktigemål för åren 2024–2026 och denna hållbarhetsrapport bidrar med kunskap till två av dessa mål (Malmö stad 2024, sidan 7).

- En stad med goda uppväxtvillkor för barn och unga.
- En mer jämlik stad.

Syfte och frågeställningar

Denna hållbarhetsrapport syftar till att öka kunskapen om unga Malmöbors möjligheter till en meningsfull och utvecklande fritid med fokus på det samlade kultur- och fritidsutbud som staden tillhandahåller eller subventionerar.

Rapporten utgår från två övergripande frågeställningar:

- Finns ojämlika skillnader i deltagande i och tillgång till kultur- och fritidsaktiviteter bland unga kopplat till kön, svensk eller utländsk bakgrund, socioekonomi eller var i Malmö man bor?
- Vad kan utvecklas eller förbättras för att i högre grad uppfylla de målsättningar som styr stadens arbete kring kultur och fritid?

Metod och material

Rapporten är framtagen av en arbetsgrupp med representanter från stadskontoret, kulturförvaltningen samt fritidsförvaltningen.² Arbetsgruppen har formulerat avgränsningar, syfte, frågeställningar, identifierat datakällor, genomfört analyserna samt sammanställt resultaten.

För att besvara rapportens frågeställningar har olika typer av data samlats in och analyserats. Den enkätdata som har använts kommer från Region Skånes Folkhälsoenkät barn och unga (resultat för Malmö), CTC-enkäten³ och undersökningen Ung livsstil⁴. Samtliga dessa enkäter är riktade direkt till barn och unga och fångar därigenom barns och ungas egna perspektiv och erfarenheter, vilket är relevant ur ett rättighetsperspektiv. Vidare har verksamhetsdata från kultur och fritidsförvaltningen analyserats. Intervjuer har genomförts med medarbetare som i samverkan med olika förvaltningar och civilsamhället arbetar med att stärka ungas livsvillkor.

² Samtal har även genomförts med representanter från hälsa-, vård- och omsorgsförvaltningen, funktionsstödsförvaltningen samt stadsbyggnadskontoret i arbetets initiala faser. Syftet med samtalen har främst varit att undersöka tillgången till data av relevans för rapportens fokus.

³ CTC (Communities That Care) är ett styrsystem för ett långsiktigt och systematiskt preventionsarbete som pågår i fem områden i Malmö. Inom CTC görs återkommande enkätundersökningar som utgångspunkt för arbetet.

⁴ Fritidsförvaltningen och kulturförvaltningen samarbetar med forskningsgruppen Ung livsstil för att studera idrott, kultur, fritid, livsvillkor och hälsa bland barn och unga i Malmö. Senaste samarbetet resulterade i rapporten *Ung livsstil Malmö 2021. En studie om levnadsvillkor, delaktighet och preferenser i åldersgruppen 10–19 år*.

Synpunkter på rapporten har inhämtats från arbetsmarknads- och socialförvaltningen, fastighets- och gatukontoret, funktionsstödsförvaltningen samt stadsbyggnadskontoret.

Avgränsningar och jämförelser

De analyser som i denna rapport utgår från enkätdata omfattar skilda åldersgrupper beroende på vilken enkät datan hämtas från (detta beskrivs mer i kapitel 3). Övriga analyser som görs baseras på verksamhetsdata från kulturförvaltningen och fritidsförvaltningen. För fritidsförvaltningen handlar det om data för barn och unga 4–25 år. För kulturförvaltningen handlar det om kulturskolans elevstatistik vilket innefattar barn och unga 8–18 år.

Ytterligare en avgränsning rör barn och unga med funktionsnedsättningar. Som grupp betraktat möter dessa barn fler hinder än andra vad gäller deras möjligheter till en meningsfull och utvecklande fritid, men tillgången till data är begränsad. På funktionsstödsförvaltningen, fritidsförvaltningen samt kulturförvaltningen pågår dock ett uppdrag som syftar till att stärka arbetet med mötesplatser och fritidsgårdar för denna grupp av unga Malmöbor.

De verksamheter som beskrivs i rapporten är framför allt det samlade kultur- och fritidsutbud som Malmö stad erbjuder i egen regi via kulturförvaltningen och fritidsförvaltningen eller som erhåller finansiellt stöd från dessa nämnder. Det är också dessa verksamheter som Malmö stad har rådighet att påverka i första hand. Utöver detta utbud finns ytterligare aktiviteter som erbjuds unga Malmöbor av Malmö stad via andra förvaltningar och bolag såsom till exempel fritidshem, Folkets park och Malmö stadsteater, men också via aktörer såsom civilsamhället och näringslivet. Det finns ingen aktuell sammanställning av samtliga aktiviteter som erbjuds unga inom Malmö oavsett finansiär.

För att sätta utfallet i Malmö i ett större sammanhang görs jämförelser med nationella nivåer/trender där så är möjligt. Inom Malmö görs jämförelser mellan kön och där det är möjligt mellan olika socioekonomiska grupper och/eller bakgrund (svensk eller utländsk). Kultur och fritid har ett stort värde i arbetet med ett sammanhållet och mindre segregat Malmö och mot denna bakgrund görs även jämförelser inom staden utifrån de 14 områden som benämns geografiska statistikområden (fortsättningsvis GeSO).⁵

⁵ De 14 områdena är sammansättningar av Malmös 136 delområden. Dessa 14 områden har samma geografiska gränser som de CTC-områden staden tidigare arbetat med. Områdena kommer framöver användas även i andra sammanhang än inom CTC

Definitioner

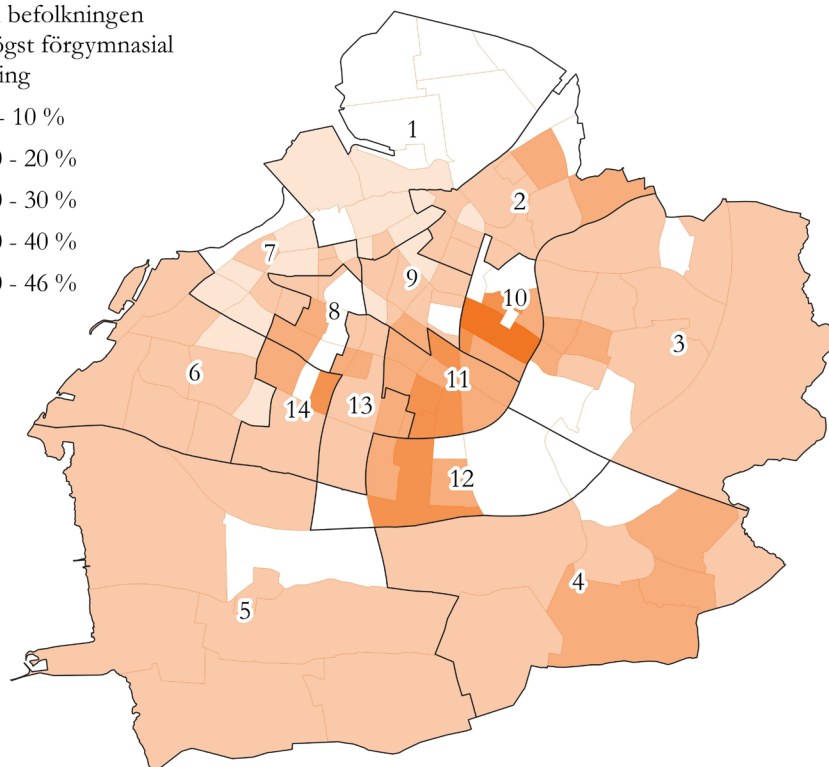
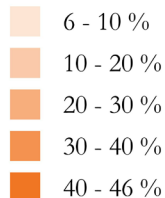
Fritid ska här förstås som den tid unga själva rör över. En meningsfull och utvecklande fritid fyller viktiga funktioner för såväl ungas fysiska och psykiska hälsa som deras förmåga att som vuxna vara aktiva samhällsmedborgare (för vidare läsning om fritidens betydelse se kapitel 2).

Utländsk bakgrund har en individ som är född utomlands (utanför Sverige) alternativt är född i Sverige men som har två föräldrar som är födda utomlands.

Socioekonomiska förutsättningar är ett övergripande begrepp som används i rapporten och som refererar till olika sociala och ekonomiska faktorer som påverkar individers och grupper förutsättningar genom livet. Dessa faktorer kan till exempel vara utbildningsnivå, inkomst och yrke, som alla hänger ihop och påverkar individers möjligheter att forma sina liv, inklusive sin fritid, på olika sätt. Nedan synliggörs skillnader i Malmöbors socioekonomiska förutsättningar i olika områden genom indikatorn *andel Malmöbor med högst för gymnasial utbildning i gruppen 20–64 år*, se figur 1.

och därför har stadskontoret givit både områdesindelningen och de enskilda områdena nya benämningar.

Andel i befolkningen
med högst förgymnasial
utbildning

Geografiska statistikområden

1 Västra hamnen, Gamla staden m fl	8 Lorensborg, Bellevuegården m fl
2 Kirsebergsstaden, Värnhem m fl	9 Möllervången, Rådmansvången m fl
3 Riseberga, Jägersro m fl	10 Örtagården, Herrgården m fl
4 Oxie Kyrkby, Oxievång m fl	11 Nydala, Almhög m fl
5 Bunkeflostrand, Tygelsjö by m fl	12 Lindängen, Almvik m fl
6 Limhamns hamnområde, Elinelund m fl	13 Lindeborg, Borgmästaregården m fl
7 Ribersborg, Bellevue m fl	14 Hyllievång, Kroksbäck m fl

Figur 1. Andel Malmöbor med högst förgymnasial utbildning i gruppen 20–64 år, per delområde inom varje GeSO. Vita områden ingår ej i analysen på grund av färre än 100 invånare.

2. Introduktion till temat

Vikten av en meningsfull och utvecklande fritid

Fritiden utgör en grundläggande del av barns och ungas uppväxtvillkor och livsmiljöer. Meningsfulla fritidssysslor möjliggör självförverkligande och utveckling av den egna identiteten, men är också viktigt för att utveckla kompetenser, sociala relationer, ansvarstagande, självkänsla och tilltro till den egna förmågan (Nilsson 1994). Fritiden kan ge möjligheter till fysisk aktivitet, en viktig skyddsfaktor som bidrar till fysisk och psykisk hälsa samt har positiv påverkan på lärande och skolprestationer. Fritiden kan också utgöra en arena för demokratisk fostran. Här kan barn och unga utveckla en förståelse för hur samhället fungerar, hur de kan ha inflytande i olika beslutsprocesser, hur de kan träna sig i att uttrycka åsikter och relatera dessa till de gemenskaper och sociala sammanhang de ingår i (Prop. 2004/05:2). Fritiden är eller kan vara tid som barnet eller ungdomen själv förfogar över, tid som kan frikopplas från plikter och krav.

Barn och ungas fritidssysslor kan i olika grad vara strukturerade eller ostrukturerade, planerade eller spontana, utmanande eller avslappnade, regelstyrda eller fria, tävlingsfokuserade eller inte. Mixen av egenskaper som utmärker den enskilda fritidsaktiviteten skiljer sig från fall till fall. Likaså skiljer sig barns och ungas behov, preferenser och motiv till att engagera sig i olika fritidssysslor. Ungdomsstyrelsen beskriver i rapporten *Ungdomar, fritid och hälsa* (2007) vilka olika roller fritiden kan fylla i barns och ungas liv:

Fritid kan vara ett positivt komplement till ett välfungerande liv i familj och skola, som förstärker och utökar kompetenser och ett allmänt välbefinnande. Fritiden kan också vara kompenserande, bekräftande eller reparerande, som motvikt till en i övrigt mindre tillfredsställande tillvaro i familj och skola. För en del ungdomar utgör fritiden själva livsnerven i deras vardag. [...] På den negativa sidan kan fritiden i stället för en del ungdomar vara den del i livet som ger bekymmer i en annars fungerande vardag, till exempel genom att det är då ensamheten märks eller negativa känslor tar överhanden. Alternativt kan fritiden ytterligare förstärka svårigheter och brister i en redan problematisk tillvaro i familjen eller skolan eller i båda, med dålig självkänsla,

håglöshet, oro och ångest, asocial utveckling etc
(Ungdomsstyrelsen 2007, sidan 7f).

Sociologiprofessorn Erik Allardt gjorde en distinktion mellan vad han valde att benämna *instrumentella* och *expressiva* fritidsaktiviteter (Allardt 1958). Dessa begrepp har senare vidareutvecklats inom ramen för undersökningen Ung livsstil (Kultur- och fritidsförvaltningen, Malmö stad 2021), i vilken Malmö stad deltar. Begreppen används även i denna rapport.

Instrumentella aktiviteter utmärks av att:

- de är organiserade,
- deltagarna måste underordna sig bestämda och klart uttalade kort- och långsiktiga mål,
- de är strukturerade och fodrande, samt att
- aktiviteten är organiserad som en undervisningssituation.

Karakteristiskt för expressiva aktiviteter är bland annat att deltagarna:

- kan komma och gå som de vill,
- välja kortsiktiga mål med aktiviteten, samt att de kan
- bestämma vad de vill göra.

Föreningar, till exempel idrottsföreningar och kulturskolan, utgör exempel på verksamheter vars aktiviteter till stor del kan beskrivas som instrumentella. Till expressiva fritidsarenor räknas exempelvis fritidsgårdar, bibliotek och simhallar. Instrumentella och expressiva fritidsaktiviteter attraherar och engagerar delvis olika grupper av deltagare. En förtjänst hos expressiva fritidsarenor är att de kan locka också de unga som inte söker sig till organiserad, regelstyrd verksamhet, och därmed kan de ha en kompensatorisk funktion.

Nationella studier visar att det finns grupper som i högre grad än andra upplever hinder för att ta del av fritidsaktiviteter. I rapporten *En fördjupad bild av ungas fritid* (MUCF 2023) beskrivs hur flickor, unga med utländsk bakgrund och unga i områden med socioekonomiska utmaningar upplever hinder i större utsträckning jämfört med pojkar, unga med svensk bakgrund och unga som växer upp i områden med goda socioekonomiska förutsättningar. I rapporten lyfts även gruppen unga hbtqi-personer som också möter hinder i större

utsträckning än unga heterocispersoner. Till exempel är det vanligare att dessa unga avstår från aktiviteter för att man inte känt sig välkommen eller inte upplevt att man passat in (MUCF 2022; 2023). Ytterligare en grupp som i större utsträckning än andra möter hinder för att delta i fritidsaktiviteter är unga med funktionsnedsättning. Studier har återkommande kunnat konstatera att personer med funktionsnedsättningar har avsevärt sämre möjligheter till en meningsfull och utvecklande fritid (MfD 2020) och det är även något som Sverige kritiserats för av FN:s barnrättskommitté.

Svensk idrotts- och kulturpolitik

I Sverige sker den politiska styrningen av det fria kulturlivet och idrottsrörelsen framför allt genom de mål och principer som reglerar det offentliga stödet till kultur och idrott. Svenska Riksidrottsförbundet (fortsättningsvis RF) har uppdraget att fördela statens idrottsstöd med utgångspunkt i förordningen (1999:1177) om statsbidrag till idrottsverksamhet (Sveriges riksdag u.å-3). Inom kulturpolitiken är principen om ”armlängds avstånd” central, vilket innebär att kulturens innehåll ska vara fritt från politisk styrning. Politiken fattar beslut om anslag och anger inriktningar för kulturområdet, men kulturverksamheternas innehåll utformas med stor självständighet.

Fokus på tävling och prestation

Historiskt har idrottspolitiken, både nationellt och kommunalt, samt det offentliga stödet till idrotten gynnat, legitimerat och finansierat de idrotter som är reglerade, fysiskt kraftfulla, prestations- och tävlingsinriktade (Bolling 2017). Detta har bland annat medfört att tävlingsidrotten dominerar när det gäller tillgång till idrottsanläggningar på bekostnad av hälsoinriktad motionsidrott utan tävlingsinslag (Faskunger och Sjöblom 2017).

Det är ofta tävlingsinriktade och lokalt dominerande klubbar, föreningar och idrotter - populära och väl förankrade i lokalsamhället - som har haft störst möjlighet att bedriva påverkansarbete för att få sina behov tillgodosedda samt nå medial uppmärksamhet. Mindre idrotter med behov av specialanläggningar har generellt svårare att göra sina röster hörda. Flera forskare har visat att den offentliga utbyggnaden av idrottsanläggningar under 2000-talet i hög utsträckning har påverkats av särintressen (politiska, medlemsinriktade, kommersiella), vilket indirekt har styrt vilka idrottsanläggningar som uppförts och vilken utformning dessa har fått (Faskunger och Sjöblom 2017).

Fritidsgårdsverksamhet – både förebyggande och främjande

Fritidsgårdspolitiken har utvecklats från två olika utgångspunkter.

Inledningsvis växte fritidsgårdarna fram utifrån en socialpolitisk, förebyggande målsättning att skydda föreningslösa ungdomar. Senare utvecklades ett synsätt där verksamheten skulle fungera främjande och bidra till positiv utveckling för den som deltar. Fritidsgården skulle vara en plats där individen kan växa och utveckla nya intressen eller bara vara (Forkby m.fl. 2008). Fokus för uppdraget har pendlat mellan förebyggande och främjande arbete samt mellan att nå barn och unga i riskzon och socialt utsatta grupper eller alla unga. Detta har även påverkat synen på fritidsgården som verksamhet och dess status och roll i förhållande till annat kommunalt subventionerat fritidsutbud.

Kulturpolitiken och tanken om den medskapande medborgaren

Kulturpolitiken har under 1900-talet successivt formats som eget politikområde i nära relation till samhällsutvecklingen och välfärdsstatens framväxt. Kultur som sammanhållet politikområde formades först 1974 genom beslut i riksdagen om nationella kulturpolitiska mål. En central idé i framtagandet av målen var att sprida god konst och kultur till grupper i samhället som annars inte hade tillgång till detta. Demokrati och jämlikhet var bärande delar och utgångspunkten var att medborgaren inte bara är en passiv konsument av kultur, utan en aktiv medskapare. I likhet med idrottsrörelsen byggde formerandet av kulturpolitiken på folkrörelseidéer om att skapa arenor och förutsättningar för ett rättvist och jämlikt kulturliv (Jacobsson 2014; 2016).

Barnkultur utvecklades som ett komplement till skolans instrumentella utbildning, och riktades mot barn i hemmet och under fritiden. Den tidiga barnkulturens syfte var att forma barnet moraliskt (Mouritsen 2002).

Barnlitteraturen, en av de tidigaste konstformerna som riktades till barn, var exempelvis tydligt fostrande. Den fostrande hållningen utmanades senare av andra förhållningssätt och ambitioner, bland annat värdet av fria konstnärliga uttryck och estetiska upplevelser för barnets själsliga utveckling. En tydlig förändring kom efter andra världskriget, då den fostrande hållningen ersattes med ett nytt synsätt som också tog in barnets perspektiv och en syn på barnet som ett kompetent och aktivt subjekt (Mouritsen 2002). Sedan 2009 omfattar de kulturpolitiska målen även en skrivning om rätt till kultur för barn och unga.

Barn- och ungdomskultur har ofta skapat debatt. Under dess framväxt har det funnits ett spänningsfält mellan en vuxen finkultur och ”sämre” kultur riktad

mot barn och unga. Uppfattningen att barn och unga får för mycket (oftast kommersiell) skräpkultur och att barnkulturen inte har samma konstnärliga kvalitet har lyfts i debatten. Under perioden 2000–2010 ägde ett perspektivskifte rum med en tydligare strävan att öka barns möjligheter till delaktighet och inflytande. Kulturinstitutioner kom att bredda sina uppdrag från att producera kultur för barn och unga till att också erbjuda möjligheter till barns och ungas egna uttryck och skapande.

Pandemins påverkan på barns och ungas fritid

När Sverige under våren 2020 drabbades av coronapandemin påverkades barns och ungas tillgänglighet till fritidsaktiviteter tillfälligt till det sämre. Till följd av pandemin infördes rekommendationer som medförde begränsningar att mötas och delta i olika aktiviteter. När det gällde idrotts-, fritids- och kulturaktiviteter för barn och unga upp till och med högstadiet fanns det dock rekommendationer om att fortsätta genomföra dessa aktiviteter, så länge dessa kunde ske inom ramen för de allmänna rekommendationerna. Det innebar att aktiviteterna skulle utformas för att möjliggöra avstånd och undvika trängsel. Denna rekommendation utökades i februari 2021 till att även inkludera gymnasieungdomar.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (fortsättningsvis MUCF) konstaterar att pandemin påverkat föreningslivet brett, men att påverkan har varierat mellan olika typer av föreningar och utifrån vilka målgrupper föreningarna vänder sig till. Man konstaterar bland annat att föreningar som riktar sig till barn och unga i större utsträckning tappat medlemmar än föreningar med vuxna som målgrupp. Inom idrotten pekar myndigheten på att medlemsantalet påverkats negativt för vissa föreningar, men i viss utsträckning positivt för föreningar som organiserar utomhusidrott. Bland kulturföreningar ser man att pandemin generellt haft en negativ inverkan på medlemsantalet (MUCF 2023). Sett till antalet aktiviteter inom barn- och ungdomsidrotten (7–25 år) rapporterade RF en nedgång under både 2020 och 2021, en nedgång som framför allt slog emot unga över 20 år (Riksidrottsförbundet 2022). Inom kulturområdet visade Myndigheten för kulturanalys (2022) att aktiviteter kopplade till eget skapande ökade i början av pandemin, men att dessa till år 2021 hade återgått till samma nivå som innan pandemin. Det var redan innan pandemin vanligare att utöva kultur hemma än att besöka kulturutbud, men skillnaderna förstärktes under pandemin till följd av minskat antal besök på till exempel bio, teatrar, konserter och museer.

Även i Malmö anpassades verksamheternas öppettider och antalet besökare begränsades som en följd av de nationella restriktionerna under pandemin. Initialt kunde många kultur- och fritidsverksamheter fortfarande hålla öppet, om än med anpassningar och omställningar av verksamheten. Senare under pandemin infördes hårdare restriktioner under perioder vilket innebar att flera verksamheter för barn och unga tvingades att stänga tillfälligt eller lägga ner sin verksamhet. Som exempel på drabbade verksamheter kan nämnas kostnadsfria lovaktiviteter, Malmö museer och stadens samtliga bibliotek. Allaktivitetshusen var en av få verksamheter i staden som fortsatte sina aktiviteter för barn och unga under hela pandemin. Även de föreningar som bedrev verksamhet med idrottsinriktning kunde i linje med restriktionerna fortsätta bedriva sin verksamhet för barn och unga. I nationella jämförelser av LOK-stödet⁶ kan det konstateras att Malmös idrottsföreningar kunde upprätthålla en hög nivå av aktivitet genom hela pandemin (Riksidrottsförbundet 2023). Under 2020 och 2021 beslutade kommunstyrelsen även om ett särskilt bidrag som avsattes till Malmös kultur-, fritids- och föreningsliv i syfte att stödja dessa organisationers återstart efter pandemin. Såväl utbud som faktiskt deltagande för barn och unga i Malmö har återhämtat sig väl efter pandemin. Inom både kultur- och fritidsverksamheter har det till och med noterats en ökad aktivitet jämfört med innan pandemin.

⁶ Förkortningen LOK står för statligt lokalt aktivitetsstöd och är ett stöd som alla föreningar som är anslutna till riksidrottsförbundet kan söka för sina aktiva deltagare som är mellan 7–25 år.

3. Vad gör unga Malmöbor på sin fritid och hur upplever de den?

Kapitlet i korthet

- Mest tid lägger unga på aktiviteter utan någon koppling till det kommunala kultur- eller fritidsutbudet såsom att surfa på internet, lyssna på musik, umgås med kompisar, titta på film/TV-serier och spela/prata i mobilen.
- De flesta unga deltar varje vecka i någon aktivitet kopplat till en förening, kulturskola, bibliotek, fritidsgård, allaktivitetshus eller simhall, men typ av aktivitet skiljer sig åt mellan könen. Pojkar deltar i högre utsträckning i idrottsföreningar, besöker fritidsgårdar och simhallar och flickor deltar i högre utsträckning i kulturaktiviteter. Totalt deltar pojkar i högre utsträckning i aktiviteter jämfört med flickor.
- Unga med sämre socioekonomiska förutsättningar eller unga med utländsk bakgrund deltar generellt mer sällan i idrottsföreningar eller kulturskola, men är överrepresenterade när det gäller besök på bibliotek. Barn med utländsk bakgrund är även överrepresenterade när det gäller besök på andra öppna verksamheter såsom fritidsgård, allaktivitetshus och simhall/badhus.
- Deltagande i aktiviteter, liksom upplevd tillgänglighet till aktiviteter, skiljer sig åt mellan olika områden i Malmö med generellt högst deltagande och störst upplevd tillgänglighet i områden med bäst socioekonomiska förutsättningar.
- En stor del unga spenderar sin fritid stillasittande och den fysiska aktiviteten i vardagen ser ut att minska något över tid. Pojkar är mer fysiskt aktiva än flickor på sin fritid. Detsamma gäller för barn med svensk bakgrund jämfört med barn med utländsk bakgrund.
- De flesta barn trivs bra och är trygga i samband med fritidsaktiviteter, men pojkar uppvisar bättre trivsel och större trygghet jämfört med flickor. Andelen som trivs bra och är trygga har sjunkit något över tid.

- Vanliga hinder för att delta i aktiviteter för barn i högstadieåldern är kostnader för att delta och att inte känna någon i aktiviteten. För pojkar är det också vanligt att aktiviteten inte finns i Malmö och för flickor att man inte vågar gå dit ensam.
- Möjliga orsaker till skillnader mellan grupper är olikheter i intressen/önskan att delta i aktiviteter men också skillnader i föräldrars intresse och möjlighet att stötta sitt barns deltagande.

Inledning

I det här kapitlet beskrivs vad unga Malmöbor gör på sin fritid, hur de upplever sin fritid och vilka hinder som föreligger för en meningsfull och utvecklande fritid. Fokus ligger på skillnader mellan grupper och områden i staden. Den data som analyseras kommer framför allt från Region Skånes Folkhälsoenkät barn och unga, CTC-enkäten och enkäten som genomförs inom ramen för undersökningen Ung livsstil⁷. Om ingen åldersuppdelning nämns så utgörs unga i kapitlet av elever i årskurs sex, nio och gymnasiet årskurs två (data från Region Skånes folkhälsoenkät) eller elever i årskurs sex till och med gymnasiet årskurs ett (data från CTC-enkät).

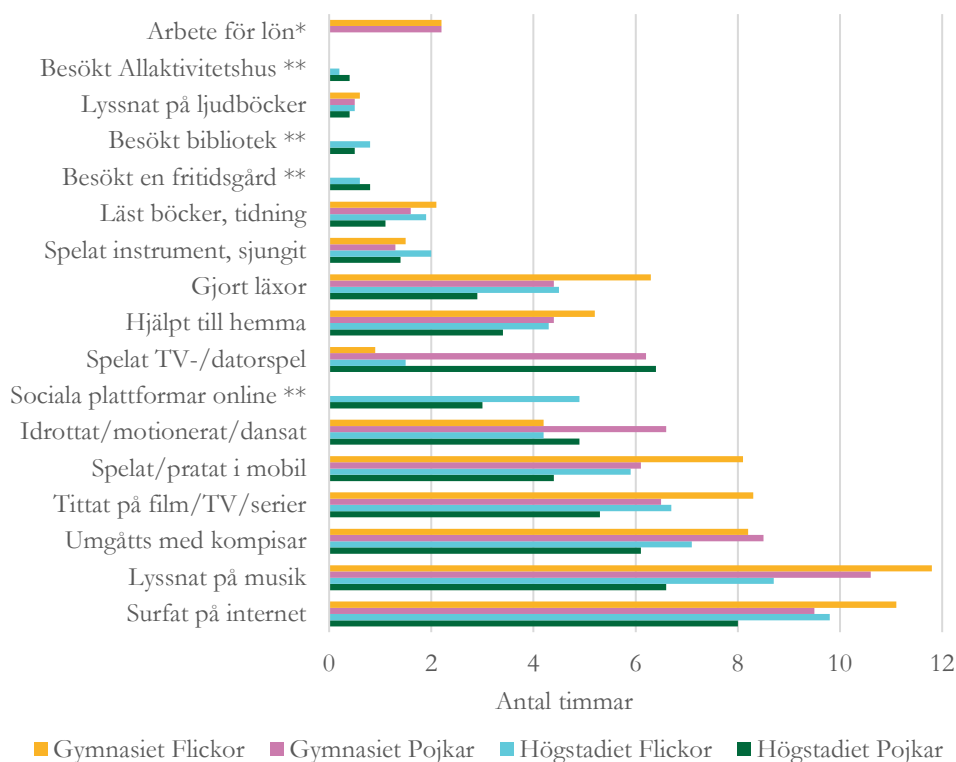
Aktiviteter på fritiden varierar mellan olika grupper av barn

Nationella undersökningar visar att fritidsvanor skiljer sig åt mellan olika grupper av barn beroende på bland annat kön, svensk- eller utländsk bakgrund, socioekonomi och ålder. Till exempel är det vanligare att pojkar idrottar i en förening jämfört med flickor medan det är vanligare att flickor tar del av kulturaktiviteter jämfört med pojkar. En tydlig nationell trend är att deltagandet i olika aktiviteter sjunker med åldern. Dessa skillnader mellan grupper ses också bland Malmös unga.

För att få en uppfattning av vad unga gör på sin fritid kan man börja med att undersöka hur mycket tid de själva uppskattar att de lägger på olika aktiviteter under en vecka. I figuren nedan framgår att unga lägger mest tid på aktiviteter utan någon koppling till det kommunala kultur- eller fritidsutbudet, såsom att surfa på internet, lyssna på musik och umgås med kompisar. Populärt är också att titta på film, TV-serier och spela eller prata i mobilen. Unga lägger också några timmar i veckan på idrott, motion och dans. Pojkar ägnar mer tid åt att idrotta/motionera samt att spela TV- och dataspel medan flickor lägger mer tid på att till exempel surfa på internet, använda sociala medier, lyssna på musik, att spela och prata i mobilen samt att läsa läxor (se figur 2).

⁷ För vidare läsning om unga Malmöbors fritidsvanor och hälsa hänvisas till rapporten *Ung livsstil Malmö 2021, en studie om levnadsvillkor, delaktighet och preferenser i åldersgruppen 10–19 år* (Kultur- och fritidsförvaltningen, Malmö stad 2021).

Antal timmar unga lägger på olika aktiviteter under en vecka

Figur 2. Tid ungdomar lagt på olika aktiviteter under de senaste sju dagarna i timmar (medelvärde) uppdelat på högstadiet och gymnasiet samt kön. * fråga ingår inte i enkäten riktad till högstadiet ** fråga ingår inte i enkäten riktad till gymnasiet. Källa: Kultur- och fritidsförvaltningen, Malmö stad, 2021.

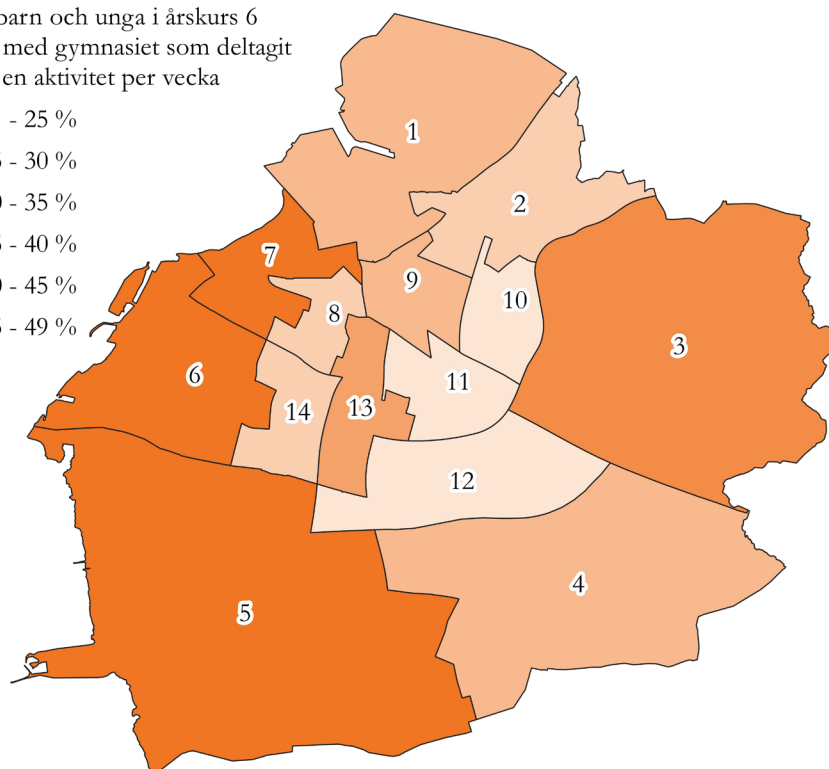
De flesta, åtta av tio elever i mellanstadiet, sex av tio i högstadiet och knappt varannan i gymnasiet, deltar varje vecka i någon aktivitet kopplat till en förening, kulturskola, bibliotek, fritidsgård, allaktivitetshus eller simhall på sin fritid (Kultur- och fritidsförvaltningen, Malmö stad 2021). Pojkar deltar generellt i högre utsträckning i någon aktivitet jämfört med flickor men typen av aktivitet skiljer sig också åt mellan könen. Pojkar deltar i högre utsträckning i idrottsföreningar, besöker fritidsgårdar och simhallar medan flickor i högre utsträckning deltar i kulturaktiviteter. Unga med sämre socioekonomiska förutsättningar eller utländsk bakgrund deltar generellt i lägre utsträckning i instrumentella verksamheter såsom idrottsförening eller kulturskola, men är överrepresenterade när det gäller expressiva verksamheter som till exempel deltagande i öppen verksamhet på bibliotek. Barn med utländsk bakgrund är även överrepresenterade när det gäller besök på fritidsgård, allaktivitetshus och simhall/badhus (Kultur- och fritidsförvaltningen, Malmö stad 2021). Öppna verksamheter, exempelvis fritidsgårdar, bibliotek och allaktivitetshus, är

verksamheter som en mindre grupp unga besöker men som har en viktig roll att fylla. Forskning pekar på att unga som riskerar att hamna i utanförskap är en överrepresenterad grupp i denna typ av verksamheter (MUCF 2023), vilket gör dem till särskilt viktiga arenor för att nå dessa ungdomar med meningsfulla och utvecklande aktiviteter.

Malmö är en segregerad stad, vilket också speglas genom tydliga skillnader i deltagande i fritidsaktiviteter mellan unga i olika geografiska områden. Högst deltagande har barn och unga i områden med goda socioekonomiska förutsättningar. I Bunkeflostrand, Tygelsjö by m.fl. (GeSO 5), ett område med goda socioekonomiska förutsättningar, är det mer än dubbelt så vanligt att ha deltagit i en idrotts-, kultur-, eller annan fritidsaktivitet en gång per vecka (49 procent), jämfört med i Lindängen, Almvik m.fl. (GeSO 12) (21 procent), ett område som har sämre socioekonomiska förutsättningar (figur 3). Bunkeflostrand, Tygelsjö by m.fl. (GeSO 5) ligger också högst när det gäller andelen ungdomar som rör sig minst 60 min per dag (54 procent) med femton procentenheter högre andel jämfört med Hyllievång, Kroksbäck m.fl. (GeSO 14) (39 procent).

Andel barn och unga i årskurs 6 till och med gymnasiet som deltagit i minst en aktivitet per vecka

- 21 - 25 %
- 25 - 30 %
- 30 - 35 %
- 35 - 40 %
- 40 - 45 %
- 45 - 49 %

Geografiska statistikområden

1 Västra hamnen, Gamla staden m fl	8 Lorensborg, Bellevuegården m fl
2 Kirsebergstaden, Värnhem m fl	9 Möllevången, Rådmansvången m fl
3 Riseberga, Jägersro m fl	10 Örtagården, Herrgården m fl
4 Oxie Kyrkby, Oxievång m fl	11 Nydala, Almhög m fl
5 Bunkeflostrand, Tygelsjö by m fl	12 Lindängen, Almvik m fl
6 Limhamns hamnområde, Elinelund m fl	13 Lindeborg, Borgmästaregården m fl
7 Ribersborg, Bellevue m fl	14 Hyllievång, Kroksbäck m fl

Figur 3. Andel deltagande i någon aktivitet (idrott, kultur eller annan) minst en gång per vecka per GeSO. Källa: CTC-enkäten 2021, elever i årskurs 6 till och med gymnasiet årskurs 1.

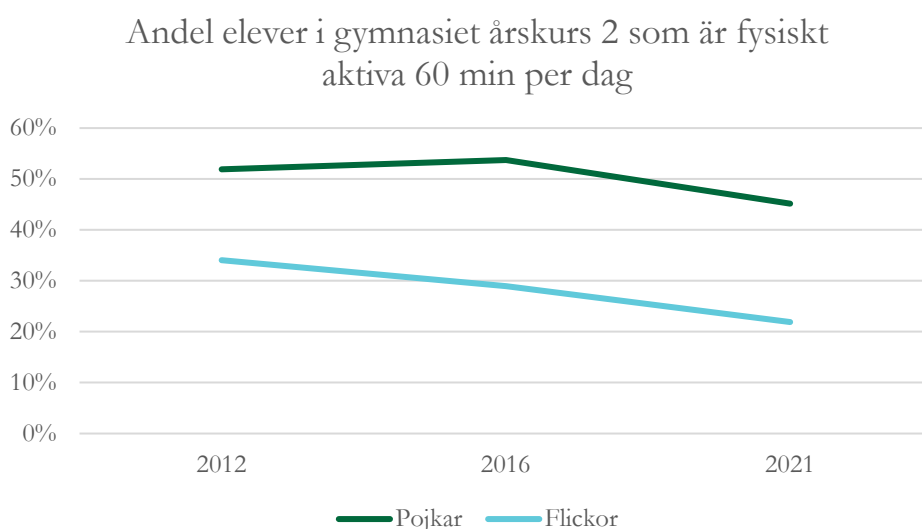
Unga i Malmö har en alltmer stillasittande fritid

Nationella studier visar att så många som en tredjedel av både pojkar och flickor spenderar nästan all sin fritid stillasittande med mycket begränsad fysisk aktivitet, något som har betydelse för deras fysiska och psykiska hälsa samt skolprestationer (FoHM 2021). Generellt är andelen unga som är fysiskt aktiva en timme om dagen, i linje med Folkhälsomyndighetens rekommendationer, låg och har varit så den senaste tioårsperioden (FoHM 2023). Bakom denna trend tros ligga förändrade transport- och beteendemönster där unga skjutsas till och från skola och aktiviteter i större utsträckning än tidigare, men även den

alltmer omfattande digitaliseringen av samhället. Sammantaget bidrar detta till att den fysiska aktiviteten sjunker (FoHM 2021).

Data från Region Skånes folkhälsoenkät visar att drygt hälften av barnen i årskurs sex i Malmö rör sig minst 60 minuter per dag, och att andelen sjunker med ökad ålder. Den skiljer sig också åt beroende på kön och bakgrund. Pojkar och barn med svensk bakgrund är mer fysiskt aktiva jämfört med flickor och barn med utländsk bakgrund. Kombinerar man kön och bakgrund ses högst andel fysiskt aktiva i årskurs sex bland pojkar med svensk bakgrund (65 procent) och lägst bland flickor med utländsk bakgrund (39 procent).

Den fysiska aktiviteten i vardagen bland unga i Malmö ser också ut att minska över tid. Andelen gymnasieelever i årskurs två som rör sig minst 60 minuter per dag har sjunkit sedan 2012, vilket framför allt beror på minskad fysisk aktivitet bland flickor (se figur 4). Vidare minskar gruppen som går eller cyklar till skolan dagligen, liksom gruppen som går eller cyklar till fritidsaktiviteter minst en gång i veckan, under samma period. Parallellt ses en ökning av andelen barn som spelar mobil- eller tv-spel mer än tre timmar per dag. Fyra av tio elever i årskurs sex uppgav 2021 att de spelade dator-, mobil-, konsol- eller tv-spel mer än tre timmar per dag, vilket är en fördubbling jämfört med 2016. Ökningen är störst bland flickor. Det är i dagsläget oklart om och på vilket sätt coronapandemin påverkat nivåer av fysisk aktivitet och dator-, mobil- eller tv-spelande och det är därför viktigt att fortsatt följa denna utveckling.

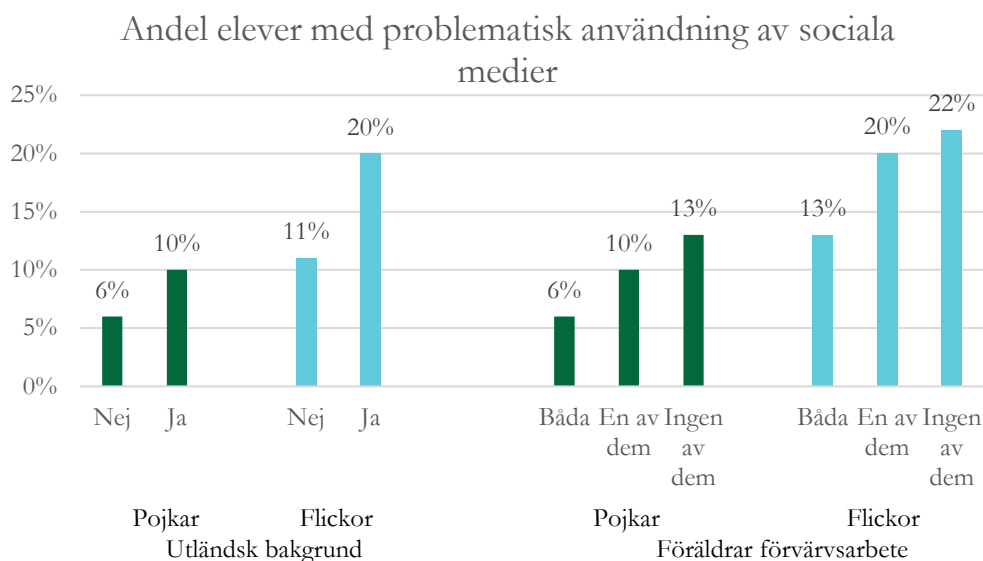
Figur 4. Andel elever i gymnasiet i Malmö årskurs 2 som är fysiskt aktiva minst 60 min per dag 2012–2021 per kön. Källa: Region Skånes Folkhälsoenkät Barn och unga.

Den ökade digitaliseringen och användningen av sociala medier utgör en av samtidens stora trender och en betydande del av människors kommunikation sker idag via digitala kanaler såsom Snapchat, Tiktok, Instagram eller Facebook. Hur användning av sociala medier påverkar unga och ungas hälsa är fortfarande oklart, men forskning har visat att unga med mycket hög respektive mycket låg användning rapporterar lägre välbefinnande än unga som använder sociala medier på en mer måttlig nivå (FoHM 2023). Folkhälsomyndigheten skiljer på *intensivt* och *problematiskt* användande av sociala medier och konstaterar att många svenska skolelever har en intensiv användning men endast en liten andel har en problematisk användning (FoHM 2023).⁸ Med intensiv användning avses att ha kontakt med vänner eller familj via sociala medier nästan hela tiden på dagarna. Problematiskt användande av sociala medier fångas upp av ett frågebatteri som utvecklats för att mäta om respondenten visar på en beroendeliknande användning av sociala medier, något som kopplats till mental ohälsa (van den Eijnden m.fl. 2016). Av unga Malmöbor i årskurs nio och gymnasiet årskurs två bedöms ungefär var tionde elev ha ett problematiskt användande av sociala medier. Problemet är vanligare bland flickor jämfört med pojkar, framför allt bland flickor med utländsk bakgrund där var femte hör till denna kategori. Problematiskt användande av sociala medier är även vanligare bland barn utan någon förvärvsarbetande förälder (se figur 5).

⁸ Social Media disorder scale baseras på följande 9 frågor:

- regelbundet märkt att du inte kan tänka på något annat än den stund du kommer att kunna använda sociala medier igen?
- regelbundet känt dig missnöjd därför att du velat spendera mer tid på sociala medier?
- ofta mått dåligt när du inte kunnat använda sociala medier?
- försökt att spendera mindre tid på sociala medier, men misslyckats?
- regelbundet struntat i andra aktiviteter (till exempel fritidsintressen, idrott) därför att du ville använda sociala medier?
- regelbundet grälat med andra på grund av ditt användande av sociala medier?
- regelbundet ljugit för dina föräldrar eller vänner angående hur mycket tid du spenderar på sociala medier?
- ofta använt sociala medier för att slippa tänka på negativa känslor?
- haft allvarliga konflikter med dina föräldrar eller syskon på grund av ditt användande av sociala medier?

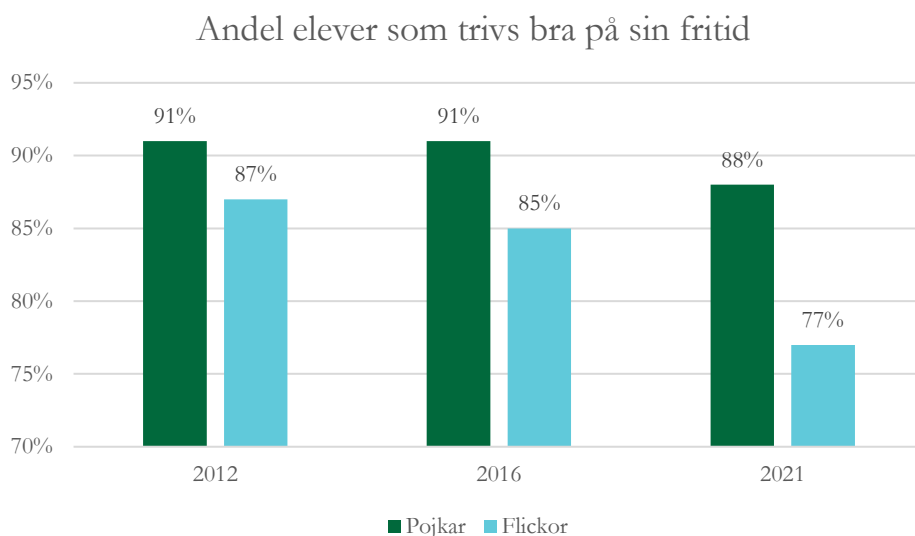
Fem eller flera jakande svar anses spegla problematiskt användande av sociala medier.

Figur 5. Andel med problematisk användning av sociala medier i årskurs 9 och gymnasiet årskurs 2 (sammanslagna), uppdelat på kön, elevens bakgrund respektive föräldrars sysselsättning. Källa: Region Skånes Folkhälsoenkät Barn och unga 2021.

De flesta trivs bra och är trygga på sin fritid, men andelen sjunker något över tid

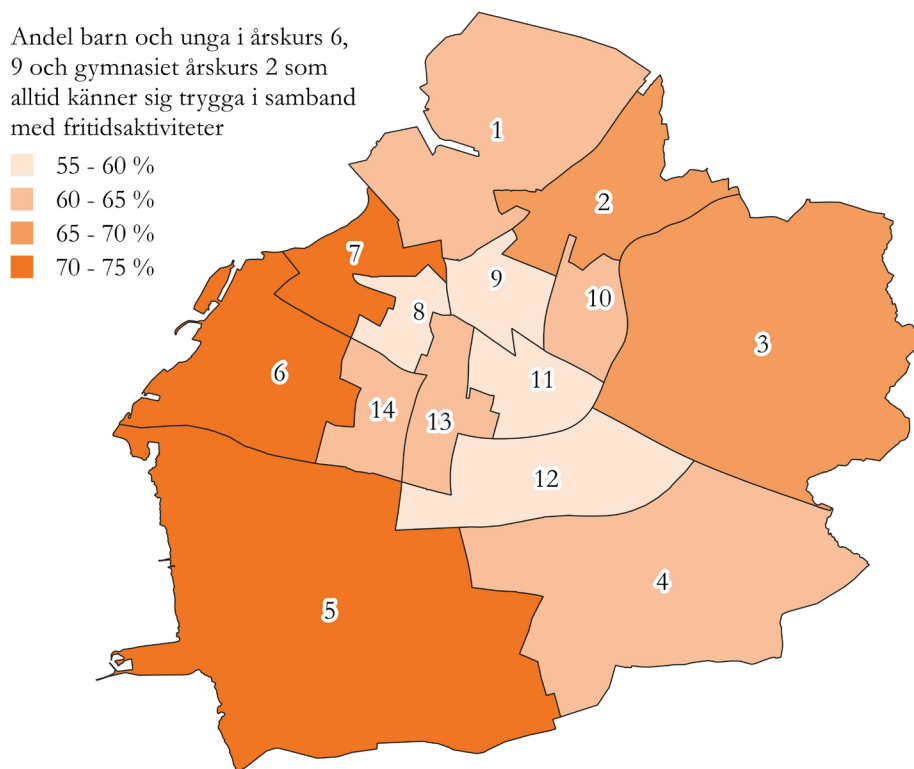
De flesta unga, åtta av tio, anger att de trivs bra eller mycket bra med sin fritid. Andelen är högre bland pojkar än bland flickor (cirka tio procentenheters skillnad), och barn i årskurs sex tenderar att vara mer nöjda än barn i årskurs nio och gymnasiet (cirka tio procentenheters skillnad). Skillnad ses också mellan olika socioekonomiska grupper. I undersökningen Ung livsstil framkommer att både killar och tjejer i högstadiet och i gymnasiet i de högre socioekonomiska grupperna bedömer sin situation på fritiden bättre än killar och tjejer i de lägre socioekonomiska grupperna. Det finns tecken på att andelen unga som trivs bra med sin fritid sjunker över tid, särskilt bland flickor (se figur 6). Men det är oklart vad som är en långsiktig trend och vad som är en, förhoppningsvis övergående, pandemirelaterad effekt. Frågan om trivsel på fritiden är viktig och bör följas vidare framöver.

Figur 6. Andelen elever i Malmö som trivs bra på sin fritid per kön. Källa: Region Skånes Folkhälsoenkät Barn och unga, sammanslagna siffror för årskurs 6, 9 och gymnasiet årskurs 2.

De som inte trivs på sin fritid är mer sällan aktiva i någon förening, klubb eller organisation och också i lägre utsträckning fysiskt aktiva än andra unga. Det är även vanligare att de inte heller trivs i skolan och upplever stress på grund av skolarbete. Generellt försämrade trivsel i skolan och ökad skolstress för både flickor och pojkar är något som Folkhälsomyndigheten lyfter som ett problem i en nyligen publicerad rapport (FoHM 2023). Samma trend ses i Malmö och är sannolikt kopplad till utvecklingen avseende trivseln på fritiden.

När det kommer till trygghet uppger en majoritet av de unga att de alltid känner sig trygga i samband med fritidsaktiviteter, men även här finns könsskillnader. Sju av tio pojkar uppger att de alltid känner sig trygga vid fritidsaktiviteter jämfört med sex av tio flickor. Skillnader ses också mellan olika områden i Malmö, med störst upplevd trygghet i områden med goda socioekonomiska förutsättningar såsom Bunkeflostrand, Tygelsjö by m.fl. (GeSO 5) och Ribersborg, Bellevue m.fl. (GeSO 7) där nästan åtta av tio barn alltid känner sig trygga vid fritidsaktiviteter jämfört med sex av tio barn i till exempel Lindängen, Almvik m.fl. (GeSO 12) (se figur 7).

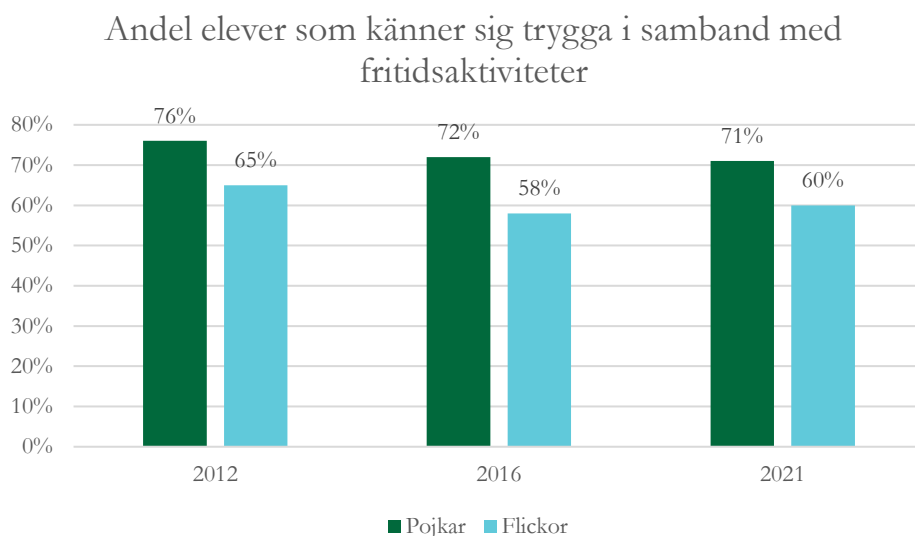

Geografiska statistikområden

1 Västra hamnen, Gamla staden m fl	8 Lorensborg, Bellevuegården m fl
2 Kirsebergstaden, Värnhem m fl	9 Möllevången, Rådmansvången m fl
3 Riseberga, Jägersro m fl	10 Örtagården, Herrgården m fl
4 Oxie Kyrkby, Oxievång m fl	11 Nydala, Almhög m fl
5 Bunkeflostrand, Tygelsjö by m fl	12 Lindängen, Almvik m fl
6 Limhamns hamnområde, Elinelund m fl	13 Lindeborg, Borgmästaregården m fl
7 Ribersborg, Bellevue m fl	14 Hyllievång, Kroksbäck m fl

Figur 7. Andel som alltid känner sig trygg i samband med fritidsaktiviteter per GeSO. Källa: Region Skånes Folkhälsoenkät Barn och unga 2021, sammanslagna siffror för årskurs 6, 9 och gymnasiet årskurs 2.

Andelen barn som uppger att de alltid känner sig trygga i samband med fritidsaktiviteter minskade något mellan åren 2012 och 2016 (se figur 8). Mellan åren 2016 och 2021 ses ingen större skillnad. Att känna sig trygg i samband med en fritidsaktivitet är en viktig förutsättning för att kunna delta i den, mer om detta går att läsa i nästa avsnitt.

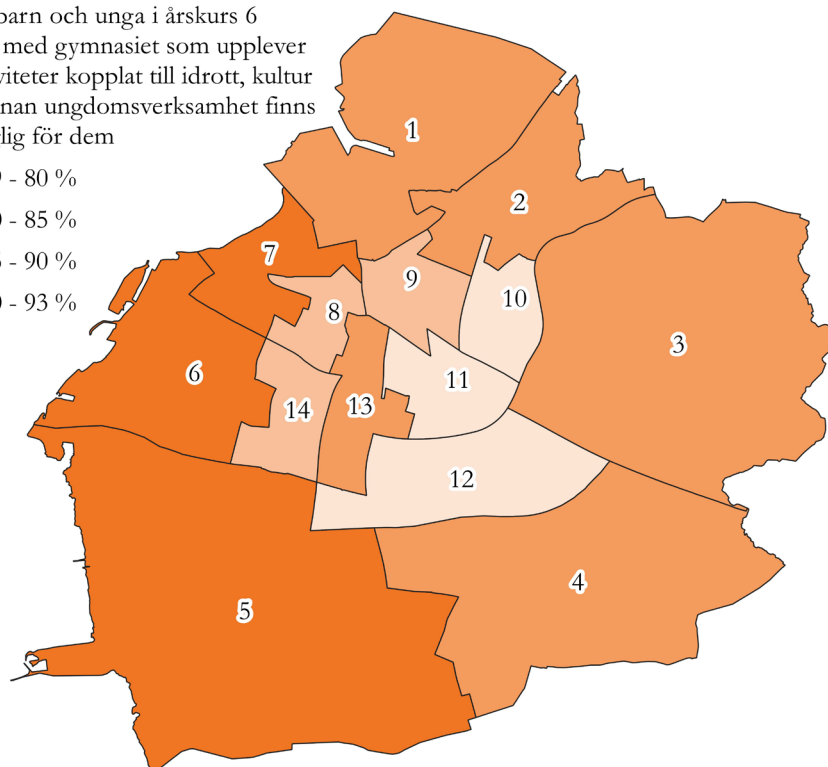
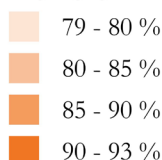
Figur 8. Andel som alltid känner sig trygga i samband med fritidsaktiviteter per kön. Källa: Region Skånes Folkhälsoenkät Barn och unga, sammanslagna siffror för årskurs 6, 9 och gymnasiet årskurs 2.

Aktiviteter upplevs som olika tillgängliga

Som beskrivits ovan finns det skillnader mellan olika grupper av unga när det gäller vilka typer av aktiviteter man deltar i och hur man trivs på sin fritid. Om man deltar i aktiviteter, och vilka man i så fall deltar i, beror på flera faktorer, men en viktig förutsättning för att delta är att man upplever att aktiviteter finns tillgängliga för en.

Data från CTC-enkäten visar att omkring sju av tio unga Malmöbor upplever att idrotts-, kultur- eller annan ungdomsverksamhet finns tillgänglig för dem. Aktiviteter kopplade till idrott och friluftsliv upplevs generellt vara något mer tillgängliga än kulturaktiviteter. Upplevelsen skiljer sig också åt mellan olika grupper. Det är till exempel något vanligare bland flickor att man upplever att kulturaktiviteter finns tillgängliga jämfört med bland pojkar. Den upplevda tillgängligheten till aktiviteter skiljer sig också åt mellan olika områden i Malmö. I områden med bättre socioekonomiska förutsättningar är det en högre andel unga som upplever att fritidsaktiviteter är tillgängliga än i områden med sämre socioekonomiska förutsättningar. Mellan till exempel Ribersborg, Bellevue m.fl. (GeSO 7) och Nydala, Almhög m.fl. (GeSO 11) skiljer det drygt 10 procentenheter i upplevd tillgänglighet (se figur 9). Detta mönster liknar det som ses när det kommer till deltagande i aktiviteter, som också är lägre i områden med sämre socioekonomiska förutsättningar.

Andel barn och unga i årskurs 6 till och med gymnasiet som upplever att aktiviteter kopplat till idrott, kultur eller annan ungdomsverksamhet finns tillgänglig för dem

Geografiska statistikområden

1 Västra hamnen, Gamla staden m fl	8 Lorensborg, Bellevuegården m fl
2 Kirsebergsstaden, Värnhem m fl	9 Möllervången, Rådmansvången m fl
3 Riseberga, Jägersro m fl	10 Örtagården, Herrgården m fl
4 Oxie Kyrkby, Oxievång m fl	11 Nydala, Almhög m fl
5 Bunkeflostrand, Tygelsjö by m fl	12 Lindängen, Almvik m fl
6 Limhamns hamnområde, Elinelund m fl	13 Lindeborg, Borgmästaregården m fl
7 Ribersborg, Bellevue m fl	14 Hyllievång, Kroksbäck m fl

Figur 9. Andel som upplever att aktiviteter kopplat till idrott, kultur eller annan ungdomsverksamhet finns tillgänglig för dem, per GeSO. Källa: CTC-enkäten 2021, sammanslagna data för årskurs 6 till och med gymnasiet årskurs 1.

I undersökningen Ung livsstil har barn i Malmö fått ange om de kan delta i de aktiviteter som de skulle vilja. År 2019 uppgav 20 procent av flickorna och 11 procent av pojkarna i högstadiet att de *inte* kunde delta i de aktiviteter som de skulle vilja. Skälen att inte kunna delta skiljde sig något åt mellan könen. För flickor var de tre vanligaste skälen att det kostar för mycket (39 procent), att man inte vågar gå till aktiviteten ensam (35 procent) och att man inte känner någon i aktiviteten (26 procent). För pojkar var de tre vanligaste skälen att det kostar för mycket (36 procent), att aktiviteten inte finns i Malmö (33 procent) och att man inte känner någon i aktiviteten (21 procent).

Orsaker till skillnader i delaktighet

I undersökningen Ung livsstil diskuteras utförligt möjliga bakomliggande orsaker till skillnader i deltagande i aktiviteter mellan olika grupper (Kultur- och fritidsförvaltningen, Malmö stad 2021). Faktorer som lyfts fram är till exempel utformning av verksamheters innehåll som attraherar vissa grupper mer än andra, intressen och önskan att delta i aktiviteter som också kan skilja mellan grupper och olika ekonomiska förutsättningar att delta. Ytterligare en faktor som lyfts är föräldrars betydelse för ungas deltagande eller icke deltagande i meningsfulla och utvecklande fritidsaktiviteter.

Flickors underrepresentation i aktiviteter förklaras bland annat med att innehållet i verksamheterna många gånger svarar bättre mot pojkars preferenser än flickors. När man frågar flickor vad de helst vill börja med för aktivitet så är dans det vanligaste svaret. Det andra och tredje mest efterfrågade för flickor i mellanstadiet är gymnastik och ridning och motsvarande för högstadiet och gymnasiet är styrketräning (gym) och fotboll. Sannolikt skulle deltagandet bland flickor öka om dessa aktiviteter blev mer tillgängliga, förutsatt att inte andra hinder förekommer såsom för höga kostnader eller upplevd otrygghet i samband med aktiviteten.

Vidare lyfts föräldrars betydelse för barns deltagande i fritidsaktiviteter. Barn med svensk bakgrund och barn med goda socioekonomiska förutsättningar stimuleras i högre utsträckning av föräldrar till att både *vilja delta* och *faktiskt delta* i instrumentella verksamheter såsom idrottsförening och kulturskola, varför de är överrepresenterade i dessa verksamheter. Barn med goda socioekonomiska förutsättningar har också bättre möjligheter att bära de kostnader som aktiviteter medför och har råd att testa på flera olika aktiviteter. Dessa barn har också många gånger föräldrar med mer flexibla arbetstider som kan skjutsa till träningar eller lektioner även om de ligger på arbetstid. Lägre avgifter för deltagande och placering av aktiviteter i anslutning till skolan eller i närområdet där barnen bor skulle sannolikt kunna öka deltagandet bland barn med sämre socioekonomiska förutsättningar. För barn vars föräldrar inte engagerar sig i deras deltagande blir det extra viktigt med andra vuxna som stöttar och motiverar, och som hjälper till att motverka upplevelser av otrygghet eller att inte vara välkommen inom olika typer av fritidsaktiviteter. Att det näst vanligaste skälet för flickor att inte delta i de aktiviteter som de skulle vilja är att de inte vågar gå dit ensamma, och det tredje vanligaste skälet för både flickor och pojkar är att man inte känner någon i aktiviteten, visar på vikten av att jobba aktivt med känslan av trygghet och att alla ska känna sig välkomna för att få fler barn att våga delta.

I detta sammanhang är det också relevant att lyfta den förskjutning som har skett över tid i den organiserade föreningsidrotten från lek till mer fokus på tävling. Barn börjar idag vara aktiva i organiserade föreningsaktiviteter i yngre åldrar än tidigare och samtidigt har tävlingsinslag fått ta allt större plats i träningsverksamheten (CFI 2011, sidan 17). Det finns en grupp barn som saknar intresse för idrott såsom den fungerar inom idrottsrörelsen idag, med stort fokus på kompetens, progression och tävling. Något som sannolikt skulle kunna locka denna grupp av barn är ett ökat utbud av aktiviteter som framför allt fokuserar på deltagande, lekfullhet och motion snarare än tävling (Högman 2021).

4. Var finns och vem använder stadens kultur- och fritidsverksamheter?

Kapitlet i korthet

- Det pågår ett strukturerat och strategiskt arbete som involverar många av stadens förvaltningar för att skapa jämlika möjligheter till en meningsfull och utvecklande fritid för Malmös barn och unga.
- Malmö stad erbjuder ett stort och brett utbud av kultur- och fritidsaktiviteter för barn och unga.
- Mycket av utbudet har en god geografisk spridning i staden. En utmaning är att hitta ändamålsenliga lokaler och lösningar för samlokalisering.
- Äldre ungdomar, flickor, barn och unga från hushåll med sämre socioekonomiska förutsättningar samt barn och unga med utländsk bakgrund nyttjar i lägre grad stadens subventionerade kultur- och fritidsutbud.
- De instrumentella verksamheterna (förening och kulturskola) når sammantaget i större utsträckning yngre än äldre samt pojkar och unga i familjer med högre inkomster än flickor och barn och unga med familjer med lägre inkomster.
- De expressiva verksamheterna (till exempel mötesplatser, bibliotek, simhall) når sammantaget i större utsträckning pojkar än flickor, barn och unga i familjer med lägre inkomst än barn och unga i familjer med högre inkomst, samt barn och unga med utländsk bakgrund än barn och unga med svensk bakgrund.
- Barn och unga besöker bibliotek i Malmö i större utsträckning än vad som går att förvänta sig utifrån den sociodemografiska strukturen i staden och deltagandet i bibliotekens verksamhet minskar inte med åldern.

Inledning

I det här kapitlet beskrivs kommunalt subventionerade fritidsaktiviteter som drivs av kulturförvaltningen och fritidsförvaltningen och riktar sig till barn och unga i Malmö stad. Fokus ligger på vilka grupper utifrån kön, ålder, socioekonomi och i vissa fall svensk eller utländsk bakgrund, som tar del av dessa verksamheter. Kapitlet utgår från verksamhetsdata samt enkätdata från undersökningen Ung livsstil. Kapitlet inleds med en kortfattad beskrivning av det systematiska arbete som bedrivs i syfte att stärka unga Malmöbors rätt till en meningsfull och utvecklande fritid.

Systematiskt arbete för barns och ungas rätt till kultur- och fritidsaktiviteter

Redan idag pågår det ett strukturerat och strategiskt arbete som involverar många av stadens förvaltningar för att skapa jämlika möjligheter till en meningsfull och utvecklande fritid för Malmös barn och unga. En förutsättning för att staden ska göra ytterligare framsteg är samverkan mellan förvaltningar i staden samt samverkan med civilsamhället och andra aktörer. Ett exempel på detta är att kulturförvaltningen, i nära samarbete med berörda förvaltningar i staden samt flera civilsamhällesorganisationer, arbetar med att nå de barn och unga som av olika anledningar inte finns i förskola och skola och som tidigare sällan nåtts av kulturförvaltningens verksamheter. Ytterligare ett exempel är ett ESF-projekt som pågår i samverkan mellan arbetsmarknads- och socialförvaltningen, kulturförvaltningen och fritidsförvaltningen kring barns rätt till vila, lek och fritid.

Som framkom i rapportens inledning är en meningsfull och utvecklande fritid för barn och unga en rättighetsfråga. En granskning som genomfördes 2022 visar att verksamheterna inom både kulturförvaltningen och fritidsförvaltningen genomsyras av ett tydligt barnrättsperspektiv (KPMG 2022). Det strategiska och systematiska arbetet för att säkerställa barnrätten sker både inom och mellan de båda nämnderna.⁹ Centralt för arbetet är barns och ungas delaktighet och inflytande över verksamheterna, vilket ligger i linje med principerna för ett rättighetsbaserat arbete. Genom strukturerad dialog med barn och unga samt undersökningar som Ung Livsstil har kulturnämndens

⁹ Kulturnämndens prioriterade insatser kring kulturell allemansrätt utgör en viktig del av det strategiska och systematiska arbetet. Kulturnämndens bedömning är att detta arbete även bidrar till kommunfullmäktiges målområden *En stad med goda uppväxtvillkor för barn och unga* och *En mer jämlik stad*.

och fritidsnämndens kunskap om barns och ungas livsvillkor och preferenser ökat och verksamheter och utbud har bättre kunnat anpassas till målgruppen. 2020 genomförde kulturförvaltningen även en kartläggning av resurser utifrån hur personal, lokaler och programbudget fördelas till barn och unga i relation till vuxna. Kartläggningen visade att 57 procent av medarbetarnas årsarbetstid går till verksamhet för barn och unga, 59 procent av kulturförvaltningens publika lokalyta är avsedd för verksamhet för barn och unga samt att 73 procent av förvaltningens programbudget går till program för barn och familj. Resultatet har bidragit till förbättrade möjligheter att fördela nämndens resurser ur ett barnrättsperspektiv.

Trots ett systematiskt arbete kvarstår utmaningar när det gäller att nå alla unga Malmöbor med meningsfulla och utvecklande fritidsaktiviteter. Utmaningarna handlar bland annat om utbud och geografisk placering av kultur- och fritidsaktiviteter, men även konsekvenserna av det nuvarande ekonomiska stödsystemet som når olika grupper av barn och unga i olika utsträckning. Dessa utmaningar diskuteras mer utförligt i detta kapitel samt i kapitel 6.

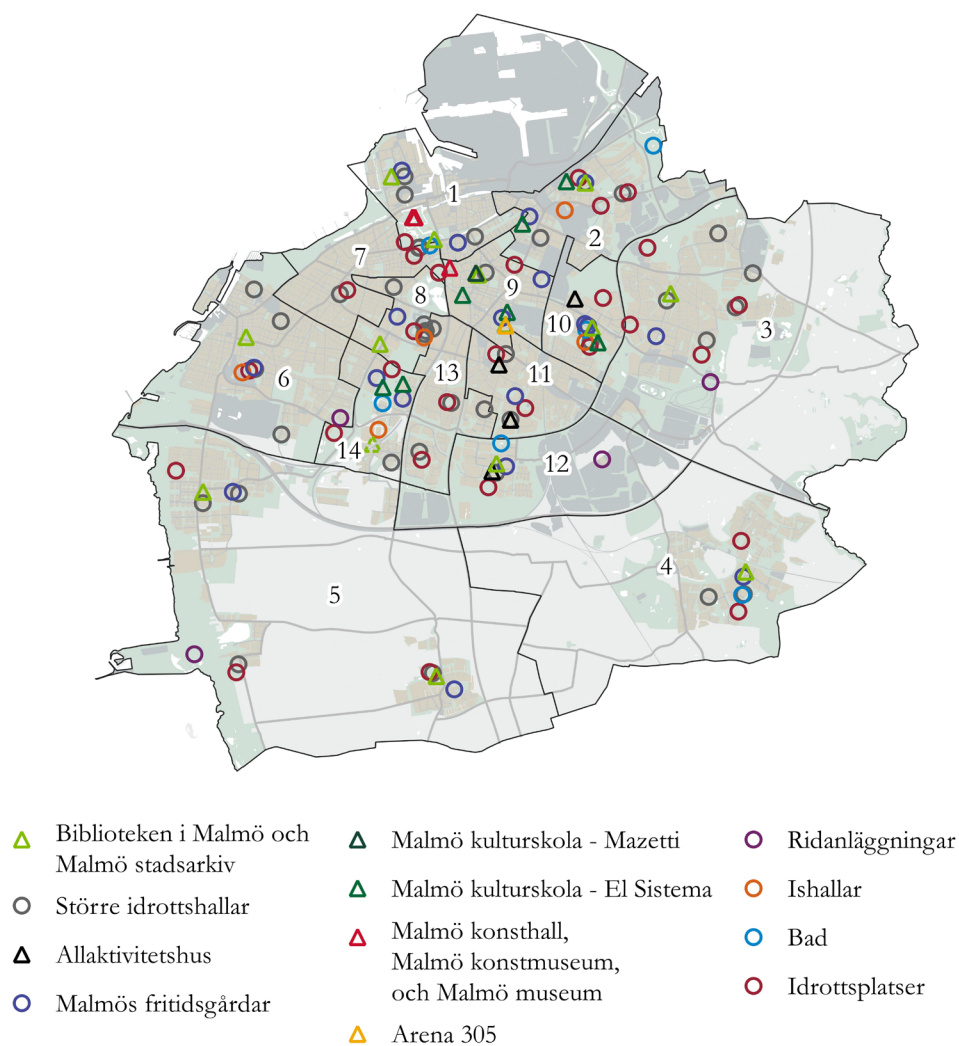
Var i staden kan Malmös barn och unga ta del av kultur- och fritidsaktiviteter?

Fritidsförvaltningen och kulturförvaltningen erbjuder ett stort och brett utbud av kultur- och fritidsaktiviteter för barn och unga runt om i staden. En stor del av utbudet har en god geografisk spridning (se figur 10). Det gäller bibliotek, allaktivitetshus, Malmö sommarscens arrangemangsverksamhet, drop-in-verksamhet¹⁰, en stor del av fritidsförvaltningens bokningsbara lokaler och anläggningar såsom sporthallar och fotbollsplaner, ishallar, simhallar samt fritidsgårdar. Befintliga fritidsgårdar är till stor del koncentrerade till områden med lägre medelinkomst och större befolkningstäthet och lokaliserade utifrån närhetsprincipen. Allaktivitetshusen har strategiskt etablerats i områden med låg aktivitetsgrad och har ett tydligt kompensatoriskt uppdrag. De lovaktiviteter som kulturförvaltningen, fritidsförvaltningen samt fastighets- och gatukontoret genomför i samarbete med föreningslivet arrangeras runt om i hela staden, med prioritering av områden där deltagandet i aktiviteter är lägre.

Flertalet av kulturförvaltningens egna verksamheter är lokaliserade till enstaka platser, ofta centralt placerade. Detta gäller framför allt verksamheterna Malmö museum, Malmö konstmuseum, Malmö konsthall, Malmö stadsarkiv och

¹⁰ Drop-in-verksamheten är kostnadsfria föreningsdrivna aktiviteter utan krav på medlemskap för barn och unga.

Arena 305. Flertalet av de centralt placerade verksamheterna arbetar med att nå ut bredare i staden, bland annat genom att genomföra evenemang och aktiviteter runt om i staden – utomhus eller i samarbete med lokala aktörer.

Figur 10. Verksamheter inom kulturförvaltningen med fasta lokaler samt stora delar av fritidsförvaltningens lokalbestånd. Källa: Kulturförvaltningen och fritidsförvaltningen.

Utöver det kultur- och fritidsutbud som de båda nämnderna ansvarar för finns det ett stort utbud som andra nämnder eller bolag driver eller stöttar, med varierande spridning över staden. Exempel på det är tekniska nämndens rekreatiomsområden, Folkets Park, spontanidrottsytor och arrangemang samt funktionsstödsnämndens verksamhet Upplevelsehuset och stöd till föreningar

som har verksamhet för personer med funktionsnedsättning, grundskolenämndens fritidshem samt Malmö stadsteater.

En utmaning vid nyetablering och spridning av verksamheterna i staden är att hitta passande lokaler och lösningar för samlokalisering. En samverkan mellan stadens olika nämnder pågår redan idag kring detta, till exempel upplåts skollokaler till både fritids- och kulturverksamhet. Vidare har fritidsförvaltningen identifierat ett behov av lokaler för föreningsverksamhet som är anpassad för annan verksamhet än traditionell idrott som idag har svårt att hitta lokaler. Därtill tillkommer det fler utmaningar för föreningar som hyr egna lokaler, exempelvis ofta högre kostnader samt att föreningen själv ansvarar för brandrisk och liknande frågor. Ett liknande stort behov av lokaler för kulturlivet beskrivs i kulturförvaltningens och stadsbyggnadskontorets *Kulturlivsanalys Rosengård* (2023). Idrottsplatser och grönområden dominerar stadsstrukturen men det saknas liknande infrastruktur för kulturliv och mötesplatser. I princip samtliga aktörer i undersökningen nämner tillgången till lokaler för en rimlig kostnad som en grundläggande förutsättning för deras verksamhet. Föreningarna använder ofta en symbolisk medlemsavgift med hänsyn till att deras medlemmar inte alltid har råd att betala annars, vilket innebär att det varken för dem eller för de fria kulturaktörerna är möjligt att ha en för hög kostnad för sin verksamhetslokal (Kulturförvaltningen och stadsbyggnadskontoret, Malmö stad 2023).

Vilka barn och unga tar del av stadens utbud?

I undersökningen Ung livsstil konstateras att deltagandet i det kommunalt subventionerade kultur- och fritidsutbudet minskar med ökad ålder. Undersökningen visar att deltagandet i förening, kulturskola, fritidsgård, allaktivitetshus, bibliotek och simhall sjunker från cirka 82 procent på mellanstadiet till 50 procent i gymnasiet (Kultur- och fritidsförvaltningen, Malmö stad 2021).¹¹ I samtliga åldersgrupper deltar flickor i lägre utsträckning än pojkar. Dessutom är barn och ungdomar från familjer med sämre socioekonomiska förutsättningar samt de med utländsk bakgrund totalt sett underrepresenterade i det kommunalt subventionerade utbudet. Det finns därutöver stora skillnader inom olika åldersgrupper. I exempelvis gruppen mellanstadiebarn är barn från hem med sämre socioekonomiska förutsättningar

¹¹ Denna data avser andelen elever som deltagit i eller besökt någon av verksamheterna den senaste veckan.

underrepresenterade i bland annat deltagandet i idrottsförening och kulturskola (Kultur- och fritidsförvaltningen, Malmö stad 2021).

Genom att slå ihop kulturförvaltningen och fritidsförvaltningens data över deltagande i instrumentella verksamheter kan vi få en ögonblicksbild av hur stor andel barn i åldrarna 8–18 år som *inte* deltar i någon av dessa verksamheter uppdelat per geografiskt område i staden. Data från våren 2023 visar stora geografiska skillnader. Det område med högst andel barn som *inte* var inskrivna i någon av dessa verksamheter var Lindängen, Almvik m.fl. (GeSO 12) (68 procent), med 35 procentenheter högre andel barn *ej* inskrivna i någon av dessa aktiviteter jämfört med det området med lägst andel *ej* inskrivna barn; Bunkeflostrand, Tygelsjö by m.fl. (GeSO 5) (33 procent). Skillnader ses också mellan könen, med högre andel flickor som inte är inskrivna jämfört med pojkar.

Deltagande i kulturskolan

Inom kulturskolans verksamhet i Malmö finns ett trettiofem längre kurser inom bland annat bild, dans, foto, serieteckning, instrument, sång och teater. Nästan tio procent av Malmös 8–18-åringar har under våren 2023 deltagit i kulturskolan. Ungefär 60 procent av deltagarna är flickor. Fyra av fem deltagare i kulturskolan är mellan 8 och 14 år.

Deltagandet i kulturskolan samvarierar också med inkomst. Ju högre medelinkomst ett område har, desto högre är sannolikheten att deltagandet i kulturskola i området är högt. I till exempel Almgården (del av GeSO 3) deltar 2 procent av 8–18-åringarna i kulturskolan medan motsvarande siffra för Ribersborg (del av GeSO 7) är 18 procent.

Kulturskolans kör- och orkesterverksamhet El Sistema bidrar dock till ett mer jämlikt deltagande i kulturskolan.¹² Verksamheten äger rum på flera av Malmös grundskolor och är uppdelad i två delar: en obligatorisk för årskurs F-1 och en frivillig del. I denna rapport avses den frivilliga verksamheten från årskurs 2 och uppåt. Den frivilliga verksamheten sker minst två gånger per vecka efter skolans slut och är helt gratis. Förutom att spela musik tillsammans och uppträda i olika sammanhang ordnas det regelbundet familjeträffar där deltagarnas familjer bjuds in att delta i olika aktiviteter.

De som deltar i El Sistema utgör 16 procent av alla som går i kulturskolan, och de allra flesta av dem (94 procent) deltar enbart i El Sistema och inte i någon

¹² El Sistema är en modell som har arbetats fram i Venezuela och bygger på en vision om musikens förmåga att få människor att växa i ett socialt sammanhang.

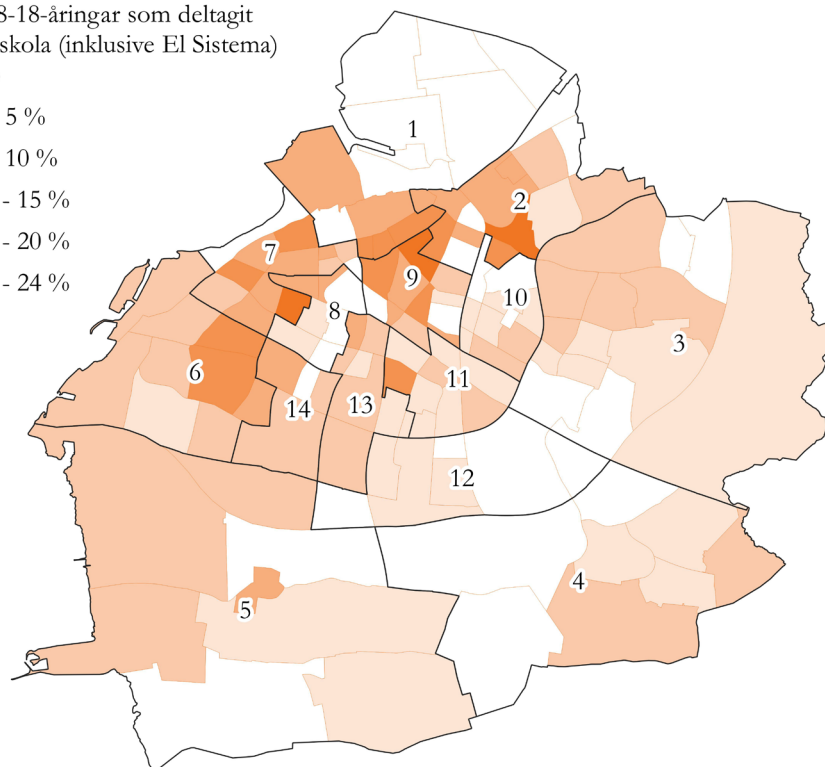
annan kurs på kulturskolan. Liksom i kulturskolan i stort är ungefär 60 procent av deltagarna i El Sistema flickor. För El Sistema finns inget tydligt samband mellan inkomst och deltagande. Deltagandet är högt i de områden där verksamheten finns.¹³ Det är i huvudsak områden med låga eller relativt låga inkomster, och där föreningsdeltagandet är lågt. Flest deltagare finns i Kroksbäck, Holma (delar av GeSO 14), Herrgården (del av GeSO 10), Norra Sofielund (del av GeSO 9) och Värnhem (del av GeSO 2). Totalt i dessa områden deltar 3 procent av unga mellan 8–18-år i kulturskolans avgiftsbelagda kurser, och motsvarande siffra för Malmö stad som helhet är 7 procent. Med El Sistema inräknat är deltagandet i kulturskolan i dessa områden istället 12 procent, och motsvarande siffra för Malmö stad som helhet är 8 procent. El Sistema har med andra ord en utjämnande effekt på barn och ungas deltagande i kulturskolan.

Genom en strategisk geografisk placering, och genom att samtidigt sänka andra trösklar för deltagande, utgör El Sistema ett exempel på en verksamhet som lockar grupper av barn och unga som inte kan eller vill delta i det övriga kommunalt subventionerade utbudet. I figur 11 nedan visas deltagandet i El Sistema och övriga kulturskolan sammantaget i stadens delområden och med de geografiska statistikområdenas (GeSO) gränser. Ytterligare satsningar på El Sistema i områden med lågt deltagande i kulturskolan, som till exempel Lindängen, Almvik m.fl. (GeSO 12), skulle sannolikt bidra till ett mer jämlikt och jämställt deltagande i det kommunalt subventionerade kultur- och fritidsutbudet.

¹³ Holmaskolan, Kroksbäcksskolan, Sofielundsskolan, Rosengårdsskolan, Kirsebergsskolan, Rörsjöskolan och Johannesskolan.

Andel 8-18-åringar som deltagit
i kulturskola (inklusive El Sistema)
vt 2023

- 1 - 5 %
- 5 - 10 %
- 10 - 15 %
- 15 - 20 %
- 20 - 24 %

Geografiska statistikområden

1 Västra hamnen, Gamla staden m fl	8 Lorensborg, Bellevuegården m fl
2 Kirsebergsstaden, Värnhem m fl	9 Möllevången, Rådmansvången m fl
3 Riseberga, Jägersro m fl	10 Örtagården, Herrgården m fl
4 Oxie Kyrkby, Oxievång m fl	11 Nydala, Almhög m fl
5 Bunkeflostrand, Tygelsjö by m fl	12 Lindängen, Almvik m fl
6 Limhamns hamnområde, Elinelund m fl	13 Lindeborg, Borgmästaregården m fl
7 Ribersborg, Bellevue m fl	14 Hyllievång, Kroksbäck m fl

Figur 11. Andel deltagare i kulturskolan inklusive El Sistema vårterminen 2023 per delområde inom GeSO. Källa: Kulturskolans deltagardata.

Kulturskolan startade 2021 också verksamheten El Fuego på skolor i några av de områden där deltagandet i övriga kulturskolan (inklusive El Sistema) är lågt (se figur 11): Toftanässkolan (ligger i GeSO 3), Oxievångsskolan (ligger i GeSO 4) och Örtagårdsskolan (ligger i GeSO 10). Det är en ny form av kulturskola där pedagogerna arbetar ämnesöverskridande i team utifrån barnens önskemål av aktiviteter. El Fuego är en kostnadsfri verksamhet som äger rum efter ordinarie skoltid och är öppen för alla att delta i. Eleverna har möjlighet att påverka vilka typer av aktiviteter de är intresserade av och kulturskolans pedagoger anpassar verksamheten utifrån deras önskemål. Det kan vara allt

från dans, musikproduktion och målning till låtskrivning. För El Fuego finns ingen deltagardata kopplad till individer.

Deltagande i föreningslivet

Fritidsnämnden erbjuder ekonomiskt stöd till föreningar i Malmö. Stödet är uppdelat i ett antal olika former¹⁴ och ges för deltagare som är 4–25 år, över 65 år eller har en funktionsnedsättning. Stöden kan delas ut till de föreningar som uppfyller förvaltningens krav¹⁵. Stödsystemet premierar främst verksamhet som har en regelbunden aktivitet, i stor utsträckning tävlingsidrotten där varje deltagare tränar flera gånger i veckan. Fritidsanläggningarnas form och funktion är ofta baserade på tävlingsidrotternas önskemål och tiderna i anläggningarna fördelas så att föreningar som bedriver tävlingsverksamhet för barn och unga prioriteras framför andra föreningar som har verksamhet för barn och unga. På detta sätt skiljer sig inte Malmö från Sverige i stort. Av tradition gynnas därmed de idrotter som är reglerade, fysiskt kraftfulla och som utövas i form av regelstyrd tävling där organisatoriska ramar styr utövandet (för vidare läsning se kapitel 2).

Av Malmös unga mellan 4–25 år deltar 36 procent i de föreningar som fritidsförvaltningen stödjer. En större andel av pojkarna (41 procent) än av flickorna (31 procent) deltar. Deltagande är vanligast bland unga mellan 7–11 år och minskar drastiskt med ökad ålder. Deltagandet i föreningslivet samvarierar också med inkomstnivån i bostadsområdet. Ju högre medelinkomst ett område har, desto högre är sannolikheten att föreningsdeltagandet är högt. Exempelvis har Lönngården (del av GeSO 9) ett deltagande under 20 procent medan Djupadal (del av GeSO 6) har ett deltagande på närmare 70 procent.¹⁶ I områden med högre medelinkomster är skillnaderna i deltagande mellan flickor och pojkar lägre än i områden med lägre medelinkomster.

För att följa upp vad de föreningar som är registrerade hos fritidsförvaltningen gör och vilka deltagarna är mäts unika deltagare och deltagartillfällen. Med unik

¹⁴ Huvudsakligen baseras omfattningen av de ekonomiska stöden på i vilken utsträckning föreningarnas medlemmar deltar i föreningens sammankomster. Möjligheten till gratis nyttjande av fritidsförvaltningens anläggningar utgör också en stor del av det ekonomiska stödet till föreningslivet.

¹⁵ De föreningar som är berättigade till fritidsförvaltningens stöd måste uppfylla kravet om minst 25 medlemmar som har deltagit i föreningens aktiviteter minst två gånger och är folkbokförda i Malmö (tillhörande fritidsnämndens prioriterade målgrupper).

¹⁶ Lönngården har en genomsnittlig disponibel inkomst på cirka 170 000 kronor per år. Motsvarande siffra för Djupadal är cirka 260 000 kronor. Siffror från 2020.

deltagare avses en person som har registrerats som deltagare i föreningsaktiviteter vid minst två tillfällen.¹⁷ Ett deltagartillfälle är varje tillfälle en person deltar i en aktivitet organiserad av föreningslivet. Det är alltså ett mått på hur aktiva föreningarna och dess deltagare är. Till exempel är det inte bara fler pojkar som deltar utan de pojkar som deltar är även mer aktiva än de flickor som deltar (se tabell 1).

Tabell 1. Unika deltagare och deltagartillfällen inom föreningar registrerade hos fritidsförvaltningen 2021

Kön	<i>Andel av unika deltagare 4–25 år</i>	<i>Andel av utförda deltagartillfällen</i>
Flickor	43 % (n=13 823)	38 % (n= 747 021)
Pojkar	57 % (n=18 388)	62 % (n= 1 194 029)

Flickor, äldre ungdomar samt barn och unga från områden med lägre medelinkomst är alltså underrepresenterade och tar i mindre utsträckning del av det stöd i form av bidrag och lokaler som ges till Malmös föreningsliv.

Graden av jämlikhet och jämställdhet varierar mellan olika aktiviteter

Olika typer av aktiviteter som föreningslivet bedriver når olika grupper av Malmö stads unga. Fotboll, som är den största idrotten, har till exempel ett mer jämlikt deltagande än föreningslivet i stort. Fotbollsföreningar som inte deltar i seriespel lockar dock i ännu större utsträckning utövare från områden med lägre inkomster. Det hänger sannolikt ihop med att trösklarna för att delta är lägre. Till exempel är träningarna inte lika frekventa, deltagarna förväntas inte kunna betala för, eller ta sig långa sträckor till tävlingar på helgerna, terminsavgifterna kan vara lägre och kraven på prestation och kontinuitet är inte lika höga. Kampsport är ett annat exempel på verksamhet med ett mer jämlikt deltagande. Fler äldre unga (15–19 år) deltar också i kampsport. I Malmö stad finns dessutom ett antal Skolidrottsföreningar som syftar till att ge barn och ungdomar möjlighet till en enkel, rolig och billig fysisk aktivitet. Verksamheten fokuserar mer på lek och skoj än på tävling och prestation. Skolidrottsföreningarna drivs av barn och ungdomar med hjälp av ett vuxenstöd och sker i anslutning till skoldagen. Könsfördelningen är jämn och deltagarna kommer i stor utsträckning från områden där föreningsdeltagandet i övrigt är lågt. Ett flertal verksamheter lockar också flickor i högre utsträckning

¹⁷ Två deltagartillfällen utförda av en unik deltagare används på fritidsförvaltningen för att definiera en aktiv medlem i föreningslivet.

än pojkar, till exempel dans, gymnastik och ridning. Genom att stödja och förbättra förutsättningarna för de aktiviteter som i högre utsträckning når underrepresenterade grupper kan ett mer jämställt och jämlikt utövande främjas.

Närhet till idrottsanläggning är inte avgörande för deltagande i idrott

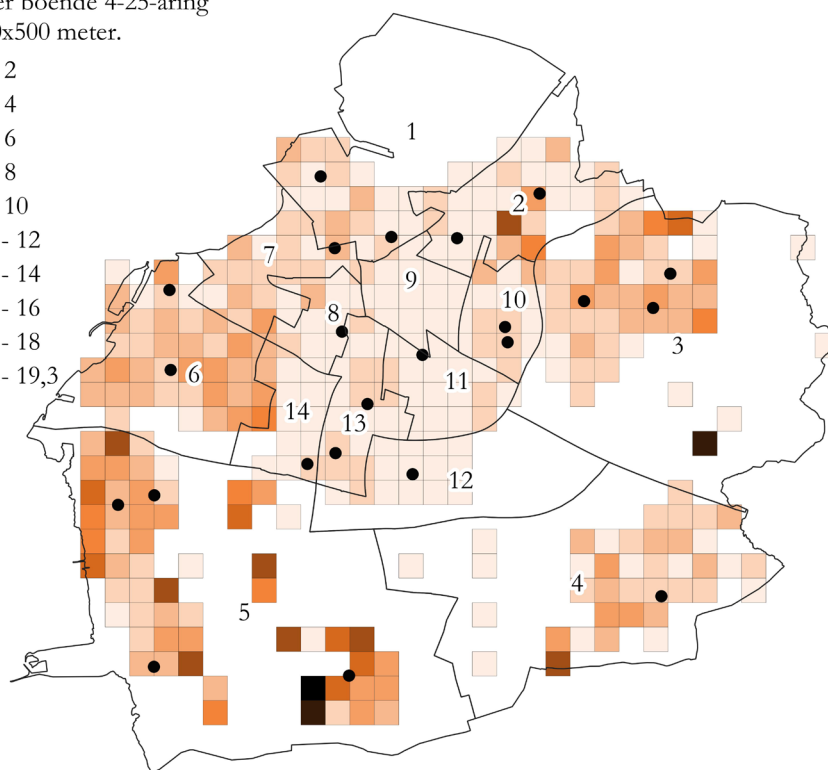
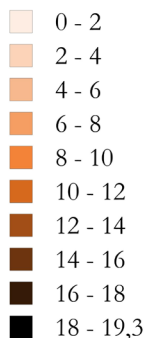
För att undersöka i vilken grad geografisk tillgång till föreningslokaler påverkar deltagandet i föreningslivet har en fördjupad analys av verksamhet på fritidsförvaltningens sporthallar genomförts.

Sporthallarna är geografiskt relativt jämnt spridda i staden. De allra flesta av Malmös 4–25-åringar (96 procent) har en sporthall högst 1,5 kilometer från hemmet (fågelvägen).

I figur 12 nedan visas antalet deltagartillfällen i sporthall per boende 4–25-åring i respektive ruta (500x500 meter). Nyttjandet av sporthall är inte högre i områdena närmast sporthallarna, och det är inte heller lägre i områden som ligger längre bort från en sporthall. I områden i flera av sporthallarnas direkta närhet är deltagandet särskilt lågt. Det gäller till exempel Lindängens sporthall (ligger i GeSO 12). Nyttjandet av sporthall följer i stället ungefär samma mönster som föreningsaktiviteten över lag. Nyttjandegraden är således högre i områden med bättre socioekonomiska förutsättningar i de västra och östra delarna av staden samt de mindre orterna utanför yttre ringvägen (jämför figur 13 i avsnittet *Besök på mötesplatser längre ner*).

Antal deltagartillfällen i sporthall
2021 per boende 4-25-åring
per 500x500 meter.

● Sporthallar 2021

Geografiska statistikområden

1 Västra hamnen, Gamla staden m fl	8 Lorensborg, Bellevuegården m fl
2 Kirsebergsstaden, Värnhem m fl	9 Möllervången, Rådmansvången m fl
3 Riseberga, Jägersro m fl	10 Örtagården, Herrgården m fl
4 Oxie Kyrkby, Oxievång m fl	11 Nydala, Almhög m fl
5 Bunkeflostrand, Tygelsjö by m fl	12 Lindängen, Almvik m fl
6 Limhamns hamnområde, Elinelund m fl	13 Lindeborg, Borgmästaregården m fl
7 Ribersborg, Bellevue m fl	14 Hyllievång, Kroksbäck m fl

Figur 12. Antal deltagartillfällen i sporthall per boende 4–25-åring inom varje GeSO. Källa: Fritidsförvaltningens bidragsgrundande verksamhetsdata.

Eftersom varje enskild sporthall vanligtvis domineras av en eller ett par idrotter (till exempel handboll, basket, gymnastik, cheerleading och innefotboll) finns det, för den som har möjlighet, skäl att förflytta sig längre än till närmaste sporthall. Valmöjligheterna är därmed större för den som har möjlighet att förflytta sig längre sträckor, vilket tillsammans med andra trösklar kan antas påverka att nyttjandegraden är högre bland barn och unga i områden med högre medelinkomst. Det gäller för alla typer av fritidsaktiviteter. Barn och unga från områden med låg medelinkomst nyttjar sporthallar i lägre grad, och när de nyttjar sporthallar tar de sig generellt kortare sträckor.

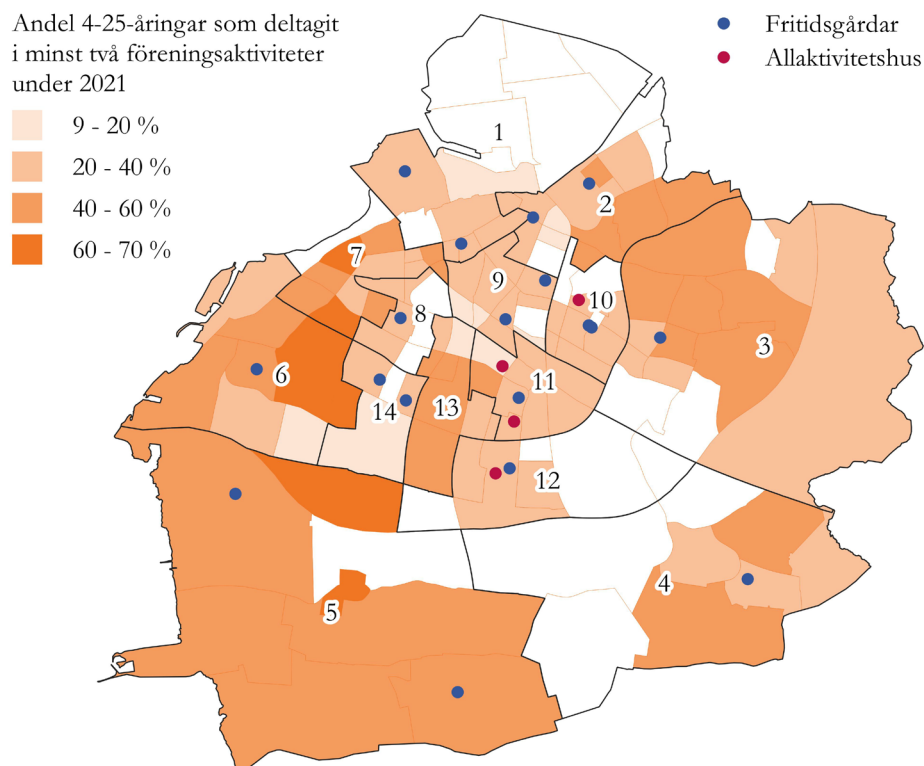
Barn och unga tar sig längre för att komma till vissa sporthallar. De sporthallar som i hög grad bokas av föreningar med tävlingsinriktad verksamhet nyttjas av deltagare som bor längre ifrån hallen. Rönnens sporthall i Katrinelund (del av GeSO 2) har det största medelavståndet per deltagartillfälle och är en idrottspecifik sporthall som prioriteras för artistisk gymnastik och trupp gymnastik. Därpå följer Stapelbäddshallen (ligger i GeSO 1) som är prioriterad för handboll och Hyllievångshallen (ligger i GeSO 14) för gymnastik. Som nämnts tidigare tenderar tävlingsinriktad verksamhet att främst locka barn och unga med goda socioekonomiska förutsättningar.

Av detta kan slutsatsen dras att geografiskt tillgängliga lokaler och anläggningar kan spela en nödvändig, men inte tillräcklig, roll i arbetet med att skapa ett mer jämlikt deltagande i det kommunalt subventionerade kultur- och fritidsutbudet. Det räcker inte att placera lokaler och anläggningar i ett område där deltagandet i det kommunalt subventionerade kultur- och fritidsutbudet är lågt för att öka deltagandet i området. De behöver också fyllas med en typ av verksamhet som barn och unga som bor i området vill och har möjlighet att delta i.

Besök på mötesplatser

Malmö stad möjliggör för unga Malmöbor att mötas och delta i aktiviteter på olika sätt. Dels genom egna fritidsgårdar, mötesplatser och kulturhus, dels genom att hyra ut lokaler till föreningar och privatpersoner men även genom föreningsdrivna mötesplatser som får verksamhetsbidrag, såsom Hela Malmö, Flamman, mötesplats Otto, Gnistan med flera. Mötesplatser och liknande verksamheter har ofta lägre trösklar för deltagande jämfört med mer strukturerad verksamhet som förening och kulturskola. I de verksamheter som har lägre trösklar är ofta barn och unga med sämre socioekonomiska förutsättningar och barn och unga med utländsk bakgrund överrepresenterade.

I Malmö finns det 19 fritidsgårdar samt fyra allaktivitetshus som kommunen driver. Allaktivitetshusen och de flesta fritidsgårdarna är i stor utsträckning placerade i områden där föreningsdeltagandet bland barn och unga är lågt (vilket också sammanfaller med lägre inkomstnivåer och högre befolkningstäthet) (se figur 13).

- Geografiska statistikområden
1 Västra hamnen, Gamla staden m fl	8 Lorensborg, Bellevuegården m fl
2 Kirsebergsstaden, Värnhem m fl	9 Möllervången, Rådmansvången m fl
3 Riseberga, Jägersro m fl	10 Örtagården, Herrgården m fl
4 Oxie Kyrkby, Oxievång m fl	11 Nydala, Almhög m fl
5 Bunkeflostrand, Tygelsjö by m fl	12 Lindängen, Almvik m fl
6 Limhamns hamnområde, Elinelund m fl	13 Lindeborg, Borgmästaregården m fl
7 Ribersborg, Bellevue m fl	14 Hyllievång, Kroksbäck m fl

Figur 13. Placering av allaktivitetshus och fritidsgårdar i förhållande till föreningsdeltagande i åldersgruppen 4–25 år per delområde och inom varje GeSO. Källa: Fritidsförvaltningens bidragsgrundande verksamhetsdata.

Fritidsgårdar ska erbjuda en meningsfull fritid för unga och vara en arena där ungdomars sociala och personliga utveckling kan främjas. Där har unga Malmöbor möjlighet till delaktighet och inflytande över verksamhetens innehåll. Allaktivitetshusen är viktiga lokala mötesplatser vars verksamhet bygger på demokrati och yttrandefrihet och där barn, unga och vuxna har möjlighet att ta plats, utveckla och delta i meningsskapande aktiviteter på fritiden. De utgår från kommunala grundskolors befintliga lokaler och är ett viktigt verktyg för att stärka skolorna i det sociala och relationella arbetet. Allaktivitetshusens verksamhet styrs utifrån de behov och önskemål som områdets boende och verksamhetsdeltagare uttrycker.

Barn och unga i familjer med sämre socioekonomiska förutsättningar besöker fritidsgård och allaktivitetshus i störst utsträckning. Pojkar och flickor i mellanstadiet besöker de två verksamhetstyperna i ungefär lika stor utsträckning medan verksamheterna besöks av tonårspojkar i större utsträckning än av tonårsflickor. Därtill är barn och unga med utländsk bakgrund överrepresenterade i verksamheterna (Kultur- och fritidsförvaltningen, Malmö stad 2021). För fritidsgårdarna specifikt är de vanligaste åldersgrupperna bland besökare 13–15-åringar (44 procent) samt 10–12-åringar (37 procent). Enbart 19 procent av besökarna är 16–19 år. Pojkar är överrepresenterade och könsskillnaden ökar med ökad ålder (Malmö fritidsgårdars besöksstatistik för 2021 och 2022). Slutligen är det värt att notera att barn och unga önskar ta del av fritidsgårdarnas och allaktivitetshusens utbud i större utsträckning än vad de gör idag (Kultur- och fritidsförvaltningen, Malmö stad 2021).

Besök på bibliotek

Biblioteken i Malmö är populära. Tillsammans med idrottsföreningarna är dessa de två kommunalt subventionerade kultur- och fritidsaktiviteter som lockar flest barn och unga. Flickor besöker bibliotek i större utsträckning än pojkar och barn och unga i familjer med sämre socioekonomiska förutsättningar besöker biblioteken i större utsträckning än barn och unga i familjer med bättre socioekonomiska förutsättningar. Vidare besöker barn och unga med utländsk bakgrund biblioteken oftare än barn och unga med svensk bakgrund. Sammantaget besöker barn och unga bibliotek i Malmö i större utsträckning än vad som går att förvänta sig¹⁸ utifrån den sociodemografiska strukturen i staden.

Det finns 13 bibliotek runt om i stadens olika områden. När det gäller i vilken utsträckningen Malmöbor besöker biblioteken är närheten en viktig faktor. Biblioteken har undersökt förhållandet mellan avstånd till närmaste bibliotek och besöksfrekvens vilket visade att andelen som besöker ett bibliotek minskar drastiskt om avståndet är längre än 1 000 meter från hemmet.

Fler barn och unga önskar delta i bibliotekens verksamhet än vad de gör idag, och detta gäller särskilt flickor. I motsats till många andra fritids- och kulturaktiviteter som staden finansierar, minskar inte deltagandet i bibliotekens verksamhet med åldern. Unga i gymnasieåldern besöker bibliotek i högre utsträckning än unga i högstadiet, och detta är lika för både pojkar och flickor (Kultur- och fritidsförvaltningen, Malmö stad 2021).

¹⁸ I relation till resultaten från undersökningen Ung livsstil i andra kommuner i landet.

Besök på simhallar

Simhallar ligger högt bland önskemålen från både flickor och pojkar när det gäller satsningar på idrotts- och fritidsanläggningar, både i mellanstadiet, högstadiet och gymnasiet (Kultur- och fritidsförvaltningen, Malmö stad 2021, sidan 39). Äldre ungdomar besöker simhall i lägre utsträckning än de yngre. Pojkar utgör störst andel av barn som besöker simhall, utom i de yngre åldrarna där könsfördelningen är jämn. I mellanstadiet och högstadiet besöker barn med utländsk bakgrund simhall i högre utsträckning än barn med svensk bakgrund. I gymnasiet finns inga signifikanta skillnader mellan unga med utländsk och svensk bakgrund. I de flesta åldersgrupper spelar socioekonomiska förutsättningar inte någon roll för hur ofta barn och unga besöker simhall. Det enda undantaget är bland flickor på mellanstadiet där flickor med sämre socioekonomiska förutsättningar besöker simhall i högre grad än flickor med bättre socioekonomiska förutsättningar (Kultur- och fritidsförvaltningen, Malmö stad 2021, sidan 174 ff). Dessa mönster är inte unika för Malmö utan känns igen från andra kommuner (Idrottsförvaltningen, Stockholms stad 2014).

5. Röster från fem av stadens områden

Kapitlet i korthet

- Det är svårt att nå de barn och unga som har låg föreningsaktivitet, sällan eller aldrig besöker en fritidsgård, biblioteken eller andra mötesplatser och som inte pratar med vuxna.
- Fysiska hinder som försvårar en meningsfull och utvecklande fritid handlar bland annat om hårt trafikerade vägar eller avstånd till en träningsanläggning som kräver buss- eller biltransport.
- Ekonomiska hinder handlar bland annat om familjers svårigheter att klara avgifter förknippade med föreningsaktivitet eller att kunna följa med barnen till aktiviteter.
- Minimikrav på medlemsavgifter är en typ av ekonomiskt hinder som även påverkar föreningar som skulle vilja erbjuda kostnadsfria aktiviteter. Föreningar kan även ha svårigheter att få tillgång till anläggningar med högt bokningstryck och att finna lokaler lämpliga för verksamheten. För en del föreningar kan det vara osäkert att etablera verksamhet i vissa områden där föreningsaktiviteten är låg, tillgången till lokaler är begränsad eller där lediga lokaler är undermåliga.
- Det finns mentala hinder som försvårar för en del barn och unga att se möjligheterna som finns bortom det egna närområdet.
- Ett lokalt förankrat arbete som involverar en mångfald av aktörer, inklusive barn och unga själva, är en framgångsfaktor för att skapa bättre förutsättningar för unga att ha en meningsfull och utvecklande fritid.

Inledning

Den bild som vuxit fram så här långt i rapporten utgår från olika statistiska analyser baserade på enkäter som barn och unga i Malmö själva fyller i samt verksamhetsdata från kultur- och fritidsförvaltningen. Kapitlen har bland annat beskrivit ungas deltagande i och upplevd tillgänglighet till fritidsaktiviteter, trivsel på fritiden liksom det utbud av verksamheter som staden subventionerar. De flesta barn och unga i Malmö uppger att de har tillgång till meningsfulla och utvecklande fritidsaktiviteter och att de trivs bra på sin fritid. Samtidigt finns skillnader mellan olika grupper av barn och unga.

Analyserna visar att det är en utmaning att fånga upp de barn i Malmö som till exempel har låg föreningsaktivitet, sällan eller aldrig besöker en fritidsgård och som heller inte trivs på sin fritid. I detta kapitel är fokus att öka kunskapen om dessa barn och vad staden kan göra för att undanröja de hinder som föreligger.

Materialet som redovisas i detta kapitel bygger på intervjuer med de utvecklingsledare som samordnar arbetet med CTC i fem av stadens områden. Intervjuerna utgick från en handfull övergripande frågor som kan bidra till att öka kunskapen om hur förutsättningarna för ungas fritid kan bli bättre, till exempel tillgång till och eventuella hinder för meningsfulla och utvecklande fritidsaktiviteter liksom erfarenheter av vad som fungerat bra respektive mindre bra i dessa områden när det gäller ungas fritid.

De personer som intervjuats samordnar varsitt områdesteam vars sammansättning kan skilja sig något åt, men gemensamt är att teamet tillsammans besitter en god inblick i och förståelse för området och dess invånares livsvillkor. Kunskap om livsvillkoren för områdets invånare växer även fram ur en nära samverkan med lokala aktörer såsom fastighetsägare, näringsidkare och civilsamhällsföreningar som är aktiva i området, men även från möten och dialoger med boende. Notera att områdesteamens arbete är bredare än ämnet för den här rapporten. Arbetet syftar till att långsiktigt stärka tryggheten i Malmö. Fokus för intervjuerna här har varit smalare, mer specifikt att ta vara på kunskaper och erfarenheter av hur Malmö stad kan arbeta för att ytterligare främja ett jämlikt deltagande i stadens kultur- och fritidsutbud.

Utmaningar

I intervjuerna beskrivs att det på flera plan har skett positiva förändringar i de aktuella områdena som sammantaget verkar ha gett bättre förutsättningar för barn och unga att ha en meningsfull och utvecklande fritid. Men

intervjupersonerna berör även utmaningar som är möjliga för staden att arbeta med.

Att nå alla barn och skapa delaktighet

Även om deltagandet i det kommunalt subventionerade fritidsutbudet generellt är högt i Malmö och att de flesta barn trivs på sin fritid (för vidare läsning se kapitel 3 och 4) så poängterar intervjupersonerna att det i varje område finns barn som inte har några fritidsaktiviteter och som i olika enkäter själva uppger att de heller inte är nöjda med sin fritid. Några av de som intervjuats får ibland vittnesskildringar från fältassistenter, lärare, kuratorer eller fritidsledare om samtal med barn som berättar om en besvärlig fritid. Hur staden ska nå barnen som är inaktiva, kanske ensamma och isolerade, men som inte pratar med någon, är en utmaning som flera av dem återkommer till. I alla områden vet man att dessa barn finns, men det är svårt att nå barnen. Eftersom i stort sett alla barn finns i förskole- och skolverksamheterna så blir dessa betydelsefulla för att fånga upp och kunna stötta dessa barn.

Ett återkommande tema handlar om utmaningen att skapa förutsättningar för att jobba med barns och ungas delaktighet, vilket är centrala principer i barnkonventionen (artikel 12). Det handlar till exempel om vilka barn som kommer till tals och hur barnrättsperspektivet tillvaratas. Så här uttrycker sig en av intervjupersonerna:

Det finns väldigt många bra aktiviteter för barn och unga. Det finns massor av personal som verkligen gör sitt allra bästa, men väldigt mycket är vad vi vuxna anser att barn ska göra. Men var är barnens egna röster i det här? [...] Det är ett hinder att vi har ett system där man sitter och lyssnar på några barn och så blir man lite inspirerad och bjuder på lite churros och så är allt bra. Jag tror att vuxenvärlden behöver sluta vuxengissa och istället ta deras kompetens på allvar och jobba med barnen på riktigt.

Fysiska och ekonomiska hinder

I det samlade intervjumaterialet diskuteras olika typer av fysiska hinder som kan försvåra för barn och unga att delta i fritidsaktiviteter. Att barn upplever trygghet i samband med aktiviteter är en förutsättning för en aktiv fritid. I Malmö visar mätningar att andelen barn som uppger att de känner sig trygga i samband med fritidsaktiviteter har minskat något över tid och att tryggheten varierar mellan olika områden i staden (för vidare läsning se kapitel 3). I flera

av intervjuerna diskuteras hur kriminalitet, till exempel droghandel, begränsar ungas möjligheter att under trygga former vistas utomhus i närområdena eller ta sig till och från olika aktiviteter. En hårt trafikerad väg är ett annat exempel på hinder som skapar otrygghet och försvårar för framför allt yngre barn att på egen hand ta sig till en aktivitet och som därmed begränsar möjligheterna att ta del av olika aktiviteter som erbjuds. För många barn som växer upp i områden med sämre socioekonomiska förutsättningar kan det vara svårt att få någon äldre att göra sällskap med barnen. Det kan handla om föräldrar som har arbeten där det är svårare att sluta tidigare för att ta sitt barn till en aktivitet eller att aktiviteten ligger långt från hemmet och då kanske det krävs att de yngre barnen skjutsas av en förälder med bil eller har sällskap på bussen, vilket inte är möjligt för alla. Ibland har lösningar kommit till stånd i samverkan med civilsamhällsföreningar som handlar om att volontärer följer barn till och från aktiviteter (så kallad lotsning) när föräldrar eller äldre syskon inte har möjlighet. Ett annat exempel på fysiska hinder är att det kan saknas cykelvägar som är upplysta och avgränsade från biltrafiken. Detta kan utgöra hinder för såväl yngre som äldre barn. Samtidigt är det viktigt att ha i åtanke att det som vid en första anblick verkar vara ett fysiskt hinder med en relativt enkel lösning (exempelvis att bredda en cykelväg, avgränsa från biltrafik och se över belysning) kan vara mer komplext. Med andra ord, det kanske krävs en annan eller kompletterande lösning för att få en förändring. För att veta att rätt åtgärder vidtas är det viktigt att involvera barn och unga i att skapa en helhetsbild av vad som utgör hinder och identifiera bra lösningar på dessa.

Tillgång till anläggningar som finns i närområdet är en annan återkommande diskussion på temat hinder. I föregående kapitel konstaterades att sporthallar har en ganska jämn geografisk spridning och att en majoritet av stadens unga har en sådan anläggning i närheten (för vidare läsning se kapitel 4). I flera områden finns således många och bra anläggningar, men de är hårt uppbokade av föreningar som driver verksamhet som inte alltid är tillgänglig för barn och unga som växer upp i området. Det höga trycket på många av stadens lokaler och anläggningar visar på ett stort intresse vilket är positivt, men det kan också utgöra ett hinder för lokala initiativ från boende som skulle vilja nyttja anläggningar i området. Här lyfter några av intervjupersonerna att de skulle önska förbättrade möjligheter för lokalt förankrade föreningar att få åtkomst till de lokaler och anläggningar som finns i närområdet.

Ett bra exempel är att kolla på idrottshallarna och hur uppbokade de är. Det är föreningar som inte är från områdena häromkring och då ser barnen att andra barn

kommer hit för att använda deras idrottshall. Och barnen vet att de aldrig kan gå dit för de har inte råd att spela i den här föreningen. [...] En ungdomsförening i området har aktiviteter för ungefär 200 barn i veckan. Och vet du när de har sina aktiviteter? Fredag klockan åtta på kvällen och lördag morgon. De har tiderna som ingen annan vill ha.

Flera av intervjupersonerna återkommer med exempel på hur principer för föreningsbidrag kan försvåra för föreningar att starta upp en verksamhet eller få tillgång till anläggningar när ekonomin utgör ett så tydligt hinder för en del barn. Till exempel finns minimikrav på en medlemsavgift som behöver tas ut och olika nivåer som måste uppnås för att få tillgång till stadens anläggningar eller möjlighet att nyttja anläggningen kostnadsfritt (se kapitel 4 för beskrivning av de stödsystem som staden har).

Fysiska hinder kan även handla om att utbudet av aktiviteter varierar stort mellan stadens olika områden vilket i sin tur påverkar hur tillgången till meningsfulla och utvecklande fritidsaktiviteter ser ut. Det upplevs som svårt att få föreningar att etablera sig i vissa områden. Föreningar verkar, säger några av intervjupersonerna, vara mer benägna att starta upp verksamhet i stadens mer centrala delar och mindre benägna att starta upp verksamheter i områden som har låg föreningsaktivitet, bristande tillgång på lokaler eller där de lokaler som finns är undermåliga. Det upplevs att det finns en inbyggd problematik i vilka incitament staden ger till föreningar för att utveckla och bedriva verksamhet i alla delar av staden. Föreningar kan tveka inför att starta upp verksamheter i områden med låg föreningsaktivitet av rädsla för att inte uppnå tillräckligt många medlemmar för att vara berättigade till föreningsstöd.

Mentala hinder

Utöver ekonomiska och fysiska hinder finns det även hinder av mer osynlig karaktär. Flera av intervjupersonerna resonerar kring de barn som sällan eller aldrig lämnar närområdet. Utbudet av aktiviteter kan vara stort, varierat och gratis men trots detta finns grupper av barn som mest håller sig hemma, inomhus eller i närområdet. Intervjupersonerna pratar om mentala trösklar som byggs upp och som hindrar barn att röra sig från ett område till ett annat även om det rör sig om korta avstånd. Ibland kvarstår hinder som tidigare varit av mer fysisk karaktär även när barnen blir äldre.

För en del av de yngre barnen utgör en hårt trafikerad väg ett tydligt hinder. Jag förstår att föräldrarna vill att barnen

håller sig på sin sida om vägen. Och det där skapar ju osynliga barriärer som på något sätt sätter sig i kroppen som att nej, där får jag inte passera och till slut så växer det där in i barnen. Man minns inte riktigt varför man inte får passera när man blir äldre, men känslan finns kvar och bidrar till att man stannar kvar i sitt område.

I några av intervjuerna ges exempel på hur de möter barn vars tankevärld är begränsad till livsvillkoren i den kontext de växer upp i med trångboddhet, fattigdom och utanförskap. Många barn ser inte andra möjligheter än vad de själva växer upp i.

Barnen kommer liksom inte vidare, det är någonting i det här området som verkar ha med osynliga hinder att göra. Att drömma om saker och om framtiden är något man behöver lära sig. Föräldrarna kanske inte frågar vad du vill göra på din fritid? Skulle du vilja dansa, spela fotboll eller vad det nu kan vara? Avsaknaden av den frågan kanske påverkar hur ett barn tänker kring sina möjligheter och sin framtid.

I såväl Malmö stads budget som i andra centrala styrdokument omnämns betydelsen av att verka för en jämställd och jämlik stad. Flickor trivs generellt sämre med sin fritid jämfört med pojkar och flickor uppger även i högre grad att de inte kan delta i fritidsaktiviteter i den utsträckning de önskar (för vidare läsning se kapitel 3). I några av intervjuerna ges exempel på flickor som verkar ha begränsade möjligheter att själv forma sin fritid. Ibland beror det på höga krav att prestera bra i skolan eller hjälpa till hemma. Ibland beror det på begränsningar i hur flickorna får röra sig utomhus.

Vikten av stöttande vuxna

I intervjuerna lyfts vikten av vuxna som är nyfikna på vad barnen själva vill och behöver och som kan hjälpa barnen att hitta meningsfulla och utvecklande aktiviteter, söka information om vad som erbjuds och stötta barnen i deras aktiviteter. En del föräldrar behöver även mer kunskap om föreningslivet och varför fritidsaktiviteter utgör en viktig del av barnens utveckling och mående. Utan denna kunskap kan det finnas ett motstånd hos en del vårdnadshavare och andra nära vuxna att låta barnen besöka en fritidsgård eller en idrottsaktivitet.

Pandemi och ekonomisk utsatthet

Under pandemin försvann ett socialt sammanhang för många barn och unga där det gavs möjligheter till aktiviteter tillsammans med jämnåriga och trygga vuxna. En del barn som var runt 10–12 år vid pandemins utbrott hade precis börjat gå på aktiviteter på egen hand, men hann inte etablera detta som en rutin innan pandemin var ett faktum. När pandemin ebbade ut hittade en del av dem inte tillbaka. Några av intervjupersonerna har fört diskussioner om detta i sina områdesteam, med fältarbetare i området och med föreningar som bedriver verksamhet i områdena och de delar en oro för vad som händer med dessa barn på sikt. De ser en risk att dessa unga förblir isolerade på sin fritid och går miste om de förmågor som utvecklas i interaktionen med andra, men ser även att ungas fysiska och psykiska hälsa, framtidstro och drömmar kan påverkas.

Från några av intervjupersonerna påtalas att i några av stadens områden har tillgången till mötesplatser och fritidsaktiviteter varit begränsade under lång tid, det vill säga även före pandemin. När en flerårig pandemi efterföljs av ett tuffare ekonomiskt läge finns en oro för att neddragningar ska drabba barn och unga som behöver sociala mötesplatser och trygga sammanhang. Flera av intervjupersonerna vittnar också om hur ett tufft ekonomiskt läge drabbar många av de boende i stadens utsatta område. De vittnar om att en del äldre barn behöver ta extraarbete vid sidan om skolan för att bidra till familjens försörjning, vilket påverkar såväl skolprestationen som möjligheten att ägna sig åt någon aktivitet på fritiden. Trots att Malmö stad under lång tid arbetat för att erbjuda stadens unga ett varierat utbud av aktiviteter, utspridda över staden och med inga eller låga avgifter finns en farhåga att allt färre barn och unga framöver kommer att ha möjlighet att delta i de aktiviteter som erbjuds.

Fattigdom känns och jag tror det kommer leda till att aktiviteten sjunker bland barn i alla åldrar. För att vara medlem i en förening så är 40 kronor det lägsta man ska betala. Det är många barn som inte har råd med 40 kronor. [...] Och tänk på det här...de barn vi nu ser, de går i ettan. De får växa upp i den här fattigdomen. Om 10 år är de 16 år gamla. Då kommer dessa unga att ha ett helt annat sätt att se på världen, sin egen framtid och sina möjligheter i livet. Vad är det som väntar dessa barn?

Några av intervjupersonerna noterar att de oftare än tidigare nås av berättelser om att barn går hungriga och att det påverkar såväl möjligheterna att följa med i skolans undervisning som att ha aktiviteter på fritiden. I en del av

områdesteamen hör man att skolorna ser en ökad åtgång av mat och det finns en ökad efterfrågan på att skolorna ska servera frukost för att barnen bättre ska klara skoldagen och ha energi att göra något meningsfullt på fritiden. Det kommer också signaler från personal på några av stadens områdesbibliotek om att barn efter skolan går direkt dit eller till liknande mötesplatser och stannar där till stängning utan att äta något. En av intervjupersonerna berättar om samtal med personalen vid ett områdesbibliotek.

Hur ska vi skapa en bra och meningsfull fritid för barn och unga när man börjar tänka så här; det finns barn som kommer till biblioteket varje dag efter skolan och sen går de hem vid sju eller åtta och det är alldeles för små barn. De borde ha ätit middag och mellanmål däremellan, men så sitter barnen där hela dagen och kanske äter lite chips. Då börjar det komma tankar. Får du mat? Äter du? Här [på biblioteket] pratar vi om läslust och utveckla barns läsande, men har det här barnet ens ätit idag? Hur ska vi tänka kring detta?

Även barn lyfter frågan om mat i olika sammanhang och att mat är en förutsättning för att överhuvudtaget orka vara aktiv efter skoltid. På två av stadens skolor genomfördes en workshop med barn kring ett kommande fritidsprojekt. Det fanns barn som då lyfte att fritidsaktiviteter är sekundärt i förhållande till behovet av att kunna äta sig mätt.

Nyligen så hade vi ett ESF-projekt i staden som ska köra igång och där de har pengar till fritidsaktiviteter. [...] Man pratade med barnen på några av skolorna i mitt område och nummer ett som barnen sa, då nämnde barnen inte fritidsaktiviteter som prioritet utan prioritet var att det ska bjudas på mat i samband med aktiviteten.

Att fånga upp lokal kunskap

I de områden vi har studerat finns en struktur för samverkan med en mångfald av aktörer; boende, kommunen, civilsamhället, näringslivsföreträdare, fastighetsbolag och så vidare. Samverkansstrukturen är en del av stadens långsiktiga arbete för att främja trygghet, i detta fall genom att stärka skyddsfaktorer och motverka riskfaktorer. I arbetet med denna rapport har vi intresserat oss för de aspekter av samverkansarbetet som har bäring på barns och ungas möjligheter till en meningsfull och utvecklande fritid. Bland flera av

intervjupersonerna finns en upplevelse av att denna form av samverkan i en del områden har gett goda förutsättningar i arbetet för att förbättra barns och ungas fritid. Problem kan relativt snabbt identifieras och många aktörer kan bidra med resurser och kompetens för att möta upp behov.

Kunskap lyfts som en viktig framgångsfaktor i arbetet. Under lång tid har staden byggt upp en gedigen kunskap om barns och ungas livsvillkor. En del av denna kunskap är kopplad till exempelvis regelbundna enkäter och områdesbaserade team som känner respektive område väl. Vikten av att använda den kunskap som finns och värna det befintliga lokala engagemanget lyfts i intervjuerna. Kunskapen kan utgöra underlag för fördjupade analyser, dialoger med boende och andra områdesaktörer och leda till insatser som förbättrar livsvillkoren för barn och unga i staden både på kort och lång sikt.

I intervjuerna lyfts även utmaningar av mer organisatorisk karaktär. Den kommunala kontexten med fackförvaltningar, skilda grunduppdrag och olika regelverk upplevs ibland som ett hinder som försvårar samverkan. Det kan vara svårt att navigera i de större förvaltningarna och lyfta frågor till rätt nivå. Det kan även uppstå utmaningar när ansvar delas upp mellan förvaltningar och flera intervjupersoner beskriver ett behov av att fortsätta arbetet med att överbrygga ”glappen” mellan förvaltningarna.

En sak som staden kan göra är att arbeta med att täta glappen mellan förvaltningarna. Ett exempel på den här problematiken är unga som vill hänga på en mötesplats. Man får inte vara där om man är påverkad eller bråkar osv. Det förstår och accepterar de unga, men vi vet inte vad det är vi knuffar ut ungdomarna till. När mötesplatsen säger nej till ett barn så måste en annan aktör stå där och ta emot det, ge alternativ. Någon som inte är det här kriminella sociala sammanhanget. Så jag tänker att mycket handlar om att få till samverkan för att kunna arbeta i glappen och täta upp där.

6. Avslutande diskussion

Kultur och fritid har under lång tid varit ett prioriterat område i Malmö. Kommunfullmäktiges senaste budget pekar på vikten av att staden fortsätter arbeta för en mer jämlik tillgång till en meningsfull fritid för stadens barn och unga. Denna hållbarhetsrapport syftar till att öka kunskapen om unga Malmöborns möjligheter till en meningsfull och utvecklande fritid med fokus på det samlade kultur- och fritidsutbud som staden tillhandahåller eller subventionerar. Denna kunskap ska bland annat bidra till arbetet med kommunfullmäktiges mål om att Malmö ska vara en stad med goda uppväxtvillkor för barn och unga samt en mer jämlik stad. Rapporten kopplar an till ett flertal av de Globala målen där mål 5 (Jämställdhet) och mål 10 (Minskad ojämlikhet) är särskilt relevanta. Utöver det har även mål 1 (Ingen fattigdom), mål 3 (God hälsa och välbefinnande) samt mål 11 (Hållbara städer och samhällen) betydelse i detta sammanhang. Barn och ungas tillgång till en meningsfull och utvecklande fritid är också en rättighetsfråga. Rapporten har därför tydlig relevans för arbetet med att implementera Malmö stads policy för mänskliga rättigheter.

Med hjälp av enkätdata, verksamhetsdata och intervjuer besvarar rapporten två övergripande frågeställningar:

- Finns ojämlika skillnader i deltagande i och tillgång till kultur- och fritidsaktiviteter bland unga kopplat till kön, svensk eller utländsk bakgrund, socioekonomi eller var i Malmö man bor?
- Vad kan utvecklas eller förbättras för att i högre grad uppfylla de målsättningar som styr stadens arbete kring kultur och fritid?

Utmaningar för en jämlik och jämställd stad

Tillgång till och möjlighet att delta i kultur- och fritidsaktiviteter är en rättighetsfråga med stöd i bland annat barnkonventionen. Rapporten har konstaterat att många unga Malmöbor är aktiva på, och också nöjda med, sin fritid. Det breda utbud av kultur- och fritidsaktiviteter som tillhandahålls eller subventioneras av staden når många barn. Den fritidsaktivitet som totalt sett når flest antal barn är föreningslivet med dess stora bredd. Därefter når biblioteken i Malmö ett stort antal barn och unga. I rapporten framkommer även att de samverkanstrukturer som byggts upp i ett antal områden i staden ger viktig kunskap och möjliggör anpassade lösningar kring barns och ungas fritid. Men, rapporten synliggör också ojämlikheter mellan grupper av barn i

Malmö när det gäller deltagande i meningsfulla och utvecklande fritidsaktiviteter. Nedan sammanfattas resultaten som relaterar till rapportens första frågeställning.

Många unga Malmöbor deltar i fritidsaktiviteter, men inte alla

När det gäller deltagande i och upplevd tillgång till meningsfulla och utvecklande fritidsaktiviteter finns det ojämlika skillnader mellan grupper av unga Malmöbor. De skillnader som identifierats i rapporten bekräftar de iakttagelser som FN:s kommitté för barnets rättigheter gjorde i samband med den senaste granskningen av Sveriges arbete med att efterleva barnkonventionen där kommittén bedömer att vissa grupper riskerar att missgynnas när det kommer till en meningsfull och utvecklande fritid (för vidare läsning se kapitel 1).

I rapporten framkommer att fritiden för flickor, särskilt flickor med utländsk bakgrund, kan vara förenad med fler utmaningar än fritiden för pojkar. Generellt deltar flickor i lägre utsträckning i stadens subventionerade kultur- och fritidsutbud, de trivs sämre på sin fritid, är mindre fysiskt aktiva, mer otrygga och upplever oftare hinder för att delta i aktiviteter som de önskar jämfört med pojkar. Flickors deltagande är framför allt lägre i fritidsförvaltningens utbud, medan förhållandet är det omvända när det gäller kulturförvaltningens utbud där flickor är överrepresenterade. Överrepresentationen av flickor i kulturutbudet kompenserar dock inte för underrepresentationen i fritidsutbudet, vilket gör att flickor totalt sett är underrepresenterade i stadens samlade kultur- och fritidsutbud.

I rapporten konstateras även att barn med utländsk bakgrund eller sämre socioekonomiska förutsättningar generellt deltar i lägre utsträckning i stadens subventionerade kultur- och fritidsutbud. De deltar i lägre utsträckning i instrumentella verksamheter, till exempel idrottsföreningar eller kulturskola, samtidigt som de är överrepresenterade i flera expressiva verksamheter såsom mötesplatser och bibliotek (se kapitel 2 för definitioner av begreppen instrumentella och expressiva verksamheter). Det finns också skillnader utifrån var i staden man bor, med ett lägre deltagande i områden med sämre socioekonomiska förutsättningar jämfört med områden med bättre socioekonomiska förutsättningar. Även här ses skillnader mellan deltagande i instrumentella och expressiva verksamheter, där deltagandet i expressiva verksamheter (till exempel bibliotek, allaktivitetshus och fritidsgård) är högre i områden med sämre socioekonomiska förutsättningar jämfört med områden med bättre socioekonomiska förutsättningar. I likhet med vad som konstateras

i avsnittet ovan så kompenserar detta dock inte fullt ut för det lägre deltagandet i instrumentella verksamheter (till exempel idrottsförening och kulturskola) i dessa områden, vilket gör att deltagandet i det samlade kultur- och fritidsutbudet totalt sett är lägre i områden med sämre socioekonomiska förutsättningar jämfört med områden med bättre socioekonomiska förutsättningar.

Nationella studier visar att även unga hbtqi-personer och unga med funktionsnedsättningar oftare möter hinder för att delta i fritidsaktiviteter jämfört med andra unga. Tillgången till data för dessa grupper i Malmö är dock begränsad vilket gör det svårt att beskriva deras situation mer djupgående, men sannolikt är mönstret detsamma för dessa grupper i Malmö som i de nationella studier som gjorts. Ökad kunskap om dessa grupper är viktigt för att kunna möta deras behov på ett bättre sätt.

Höga trösklar och kostnader - hinder för deltagande

Ett geografiskt väl utspritt kultur- och fritidsutbud är viktigt men inte tillräckligt för att skapa jämlika förutsättningar för en meningsfull och utvecklande fritid för Malmös unga (för vidare läsning se kapitel 4). När det gäller besök på bibliotek har avståndsanalyser visat att närheten har betydelse. Personer som har mindre än 1 000 meter till ett bibliotek besöker biblioteket i markant högre utsträckning än de som bor längre bort. Även personal på allaktivitetshusen och fritidsgårdarna vittnar om att besökarna till största del är boende i närområdet. Men när man tittar på sporthallar är närhet ingen garanti för att barn i närområdet kommer ta del av verksamhet som erbjuds där i högre utsträckning än andra barn. Barn och unga som har närmare till en sporthall går inte på aktiviteter i sporthallar i större utsträckning än barn och unga som bor längre från en sporthall. Att enbart satsa på en bättre geografisk spridning av kultur- och fritidsutbudet är därför inte tillräckligt för att skapa jämlika förutsättningar för en meningsfull och utvecklande fritid för Malmös unga.

För att öka deltagandet bland barn och unga som i lägre utsträckning tar del av stadens samlade kultur- och fritidsutbud kan även andra trösklar behöva sänkas. Detta gäller framför allt de instrumentella verksamheterna såsom idrottsföreningar och det traditionella utbudet i kulturskolan. Trösklar som i dagsläget hindrar deltagande handlar bland annat om brister i utbud/typ av aktiviteter som erbjuds och brister i utformning av verksamheters innehåll som kan leda till att alla barn inte känner sig välkomna till eller trygga i aktiviteten. Höga kostnader och placering av träningstillfällen/lektioner på arbetstid gör att

barn vars föräldrar har bättre ekonomi och flexibla arbetstider har bättre möjligheter att delta, vilket ofta är barn med bättre socioekonomiska förutsättningar.

Många unga har en stillasittande fritid

Nationella studier visar att så många som var tredje pojke och flicka spenderar nästan all sin fritid stillasittande. Data från Malmö bekräftar att det är en låg andel unga som är fysiskt aktiva minst en timme om dagen, vilket är Folkhälsomyndighetens rekommendation, och den fysiska aktiviteten i vardagen ser även ut att minska något över tid. Flickor och unga med utländsk bakgrund är mindre fysiskt aktiva än pojkar och unga med svensk bakgrund. Fysisk aktivitet är viktigt för en god fysisk och psykisk hälsa samt för att prestera bra i skolan. Det är därför angeläget att växla upp arbetet i staden för att ytterligare motivera unga till fysisk aktivitet.

Stödsystem gynnar vissa grupper av barn

En stor del av de samlade resurserna till kultur- och fritidsverksamheter i staden fördelas via fritidsförvaltningens stödsystem till föreningar (bidrag samt lokaler och anläggningar). Detta system gynnar vissa grupper av barn och unga mer än andra då det premierar verksamhet som har en regelbunden aktivitet och där varje deltagare möter upp/tränar flera gånger i veckan. Dessa verksamheter är oftast idrottsföreningar och då särskilt tävlingsidrotter, vilket är verksamheter som i högre grad är tillgängliga för och attraherar pojkar, barn med goda socioekonomiska förutsättningar och barn med svensk bakgrund än flickor, barn med sämre socioekonomiska förutsättningar och barn med utländsk bakgrund. Även kulturskolans ordinarie kursverksamhet är mer tillgänglig för och attraherar primärt barn med goda socioekonomiska förutsättningar, men med den skillnaden att deltagarna till övervägande del utgörs av flickor (60 procent). Staden driver förvisso en rad verksamheter som syftar till att kompensera för ojämlika villkor och förutsättningar vad gäller fritidsaktiviteter bland stadens unga, exempelvis fritidsförvaltningens Drop in-bidrag och Fritidsbanken samt kulturförvaltningens El Sistema, allaktivitetshus samt kostnadsfria föreningsaktiviteter och lovaktiviteter som förvaltningarna gemensamt arrangerar tillsammans med fastighets- och gatukontoret. Dessa verksamheter får dock totalt sett mindre resurser jämfört med traditionella verksamheter som ofta är av mer instrumentell karaktär.

Vad kan Malmö stad göra för att möta dessa utmaningar?

Redan idag pågår ett systematiskt och strategiskt arbete som involverar många av stadens förvaltningar för att skapa mer jämlika möjligheter till en

meningsfull och utvecklande fritid för Malmös barn och unga. Men utmaningar kvarstår och den här rapporten har identifierat några möjligheter att ytterligare stärka det arbetet. Nedan sammanfattas resultaten som relaterar till rapportens andra frågeställning.

Sänk befintliga trösklar och utveckla utbudet av fritidsaktiviteter

Ett sätt att motverka ojämlika skillnader när det gäller ungas deltagande i meningsfulla och utvecklande fritidsaktiviteter är ett fortsatt målmedvetet arbete för att ytterligare sänka befintliga trösklar för vissa grupper av unga, framför allt i de instrumentella verksamheterna. Det kan till exempel handla om att justera utbudet så att det bättre möter behov och intresse hos alla grupper av barn, minska ekonomiska hinder som finns för att delta och förlägga instrumentella verksamheter i anslutning till skolor och skoltid.

Det är relativt vanligt att både flickor och pojkar avstår från aktiviteter som de egentligen vill delta i på grund av att de inte vågar gå dit ensamma eller att de inte känner någon där. För att stötta barn vars vårdnadshavare inte har möjlighet att engagera sig i sitt barns fritidsaktiviteter är det viktigt att fortsätta utveckla arbetet med att motverka otrygghet och göra verksamheterna välkomnande och inkluderande. Det kan vara av betydelse för barn som inte har vårdnadshavare med möjlighet att vägleda dem till meningsfulla fritidsaktiviteter att de stötts av andra vuxna eller ungdomar som guidar och motiverar dem till en bra fritid.

Flickors generella underrepresentation i de kommunalt subventionerade kultur- och fritidsaktiviteterna kan delvis förklaras med att fritidsnämndens utbud många gånger svarar bättre mot pojkars preferenser än flickors. Detta gäller både utbudet av instrumentella aktiviteter, såsom idrottsföreningar, och innehåll i den öppna fritidsgårdsverksamheten. Flickors deltagande i aktiviteter skulle sannolikt öka med ett ökat utbud av aktiviteter som efterfrågas av denna grupp, förutsatt att inte andra hinder finns för deltagande, såsom känslor av otrygghet eller för höga kostnader.

För barn med sämre socioekonomiska förutsättningar skulle lägre kostnader och placering av instrumentella aktiviteter i anslutning till skolan eller i närområdet där barnen bor, kunna öka deltagandet i idrottsföreningar och kulturskola. Att utöka utbudet av idrottsverksamhet med fokus på lek och motion kan sannolikt locka unga som inte intresserar sig för idrott såsom den ofta är utformad idag med mycket fokus på tävling och prestation.

Öka tillgången till kompensatorisk verksamhet för de barn staden inte når idag

Kulturförvaltningen och fritidsförvaltningen driver idag en rad öppna verksamheter som har en kompensatorisk effekt och når grupper som annars är underrepresenterade i kultur- och fritidsutbudet. Dessa verksamheter beskrivs utförligt i kapitel 4, men ett exempel är El Sistema som är en kostnadsfri instrumentell lågtröskelverksamhet, strategiskt placerad på ett antal prioriterade skolor i Malmö och som erbjuder verksamhet direkt efter skoltid. Skolidrottsföreningar är ett annat exempel på kompensatorisk verksamhet som erbjuder fysisk aktivitet med fokus på lek och motion och lockar andra grupper av barn än de traditionella idrottsföreningarna som har större fokus på tävling och prestation. Skolidrottsföreningarna erbjuder gratis verksamhet i anslutning till skolor, och aktiviteterna som erbjuds sker oftast direkt efter skolans slut.

Det framkommer i rapporten att närhet till alternativa verksamheter och lokal förankring av dessa är viktiga faktorer för att nå barn som inte deltar i mer traditionella verksamheter som idrottsförening eller kulturskola. I takt med att staden växer och förtätas ökar trycket från barn och unga på befintliga kompensatoriska verksamheter. Ett sätt att möta de behov som uppstår kan vara att fortsatt prioritera utbyggnaden och utvecklingen av öppna verksamheter med hög kvalitet samt lågtröskelverksamhet av instrumentell karaktär. Tillfälliga, uppsökande, ”pop-up-aktiviteter” kan vara viktiga för att nå ut med verksamheter, men kan inte ersätta permanenta verksamheter i områden med lägre deltagande.

En genomlysning av prioritering av resurser, med fokus på bland annat fördelningen av resurser mellan instrumentella och expressiva verksamheter skulle kunna ge viktig kunskap om vilka förändringar som kan göras för att öka tillgången till kompensatorisk verksamhet för Malmös barn och unga. Här är det viktigt att komma ihåg att tillgång till ändamålsenliga lokaler är en förutsättning för spridning av verksamhet i stadens olika områden.

Ovanstående rekommendationer ligger i linje med en nyligen publicerad rapport som tagits fram av forskare vid Södertörns högskola på uppdrag av fritidsnämnden (Tahvilzadeh m.fl 2023). Författarna menar att för att möjliggöra en mer jämlik fritid för Malmös barn och unga behöver verksamheter prioriteras som är kostnadsfria, mer kravlösa (i betydelsen mindre konkurrens och utvärdering), relationsuppsökande och tillitsskapande. Rapportförfattarna lyfter även rätten till fritidshem som en förutsättning för en jämlik fritid. Fritidshem erbjuds idag på skolor för skolelever från 6 till 13 år,

men endast barn vars föräldrar arbetar eller studerar har rätt till en plats, vilket skapar ojämlika förutsättningar redan vid skolstarten.

Hörsamma barns egna röster

En gemensam utmaning för stadens kultur- och fritidsverksamheter är att fånga in och hörsamma röster från de barn och unga som inte deltar. Detta är ett viktigt arbete för att skapa bättre förutsättningar för ett jämlikt och jämställt kultur- och fritidsutbud och kunna prioritera behov och önskemål från de barn och unga som av olika anledningar inte deltar. Många av verksamheterna har redan väl utvecklade metoder och kanaler för ett sådant arbete, men detta kan förstärkas, spridas och anpassas utifrån de specifika utmaningar som olika verksamheter har vad gäller deltagande. Till exempel bygger de expressiva, öppna verksamheterna till stor del på barns och ungas delaktighet och utbudet av aktiviteter är ofta utformat i direkt dialog med deltagarna, vilket ligger i linje med de vägledande principerna för stadens rättighetsarbete. Trots detta finns det ändå grupper som är svåra att nå också för dessa verksamheter. Att i större utsträckning fånga in dessa gruppers behov, preferenser och önskemål är viktigt om staden ska kunna möjliggöra deltagande bland alla stadens barn och unga i såväl öppna verksamheter som i idrottsföreningar och kulturskola.

Öka kunskapen om möjlighet till deltagande i meningsfulla och utvecklande fritidsaktiviteter för unga med funktionsnedsättning

Det fokus som valts för årets hållbarhetsrapport har beröringspunkter med det uppdrag som gavs till kultur-, fritids- och funktionsstödsnämnderna i Malmö stads budget 2021. Uppdraget var att ta fram en strategi för arbetet med stadens mötesplatser och fritidsgårdar med ett särskilt fokus på behoven av mötesplatser för barn och unga med funktionsnedsättningar. I den handlingsplan som togs fram till strategin lyfts ett antal insatser. Det handlar bland annat om att öka dialogen med andra verksamheter för målgruppen samt med målgruppen själva. Dessutom behöver tillgängligheten till förvaltningarnas befintliga mötesplatser förbättras. Det fortsatta arbetet utifrån handlingsplanen kan med fördel förankras ytterligare och spridas i förvaltningarnas respektive verksamheter.

Utveckla samverkan för lokal utveckling

Att stärka ungas förutsättningar för en meningsfull och utvecklande fritid är ett komplext uppdrag som berör många av stadens nämnder. Kultur- och fritidsnämnderna, vars verksamheter diskuteras utförligt i den här rapporten, är centrala i sammanhanget. Men uppdraget berör de flesta nämnder, på ett eller annat sätt. Tidigare erfarenheter från Malmö stad visar att komplexa frågor

kräver samverkan mellan berörda aktörer. Inom ramen för arbetet med den här rapporten har samverkan som framgångsfaktor lyfts, såväl i de intervjuer som genomförts som i de synpunkter som berörda förvaltningar lämnat under arbetets gång. Många exempel på väl etablerad samverkan finns redan idag, både mellan verksamheterna i en rad av stadens nämnder samt med det lokala civilsamhället. Ett exempel är Samverkan för barn och unga Malmö (SBUM) där flera förvaltningar samverkar med andra myndigheter i staden för att identifiera och undanröja organisatoriska mellanrum utifrån målgruppens behov. Sammanfattningsvis behövs mer samverkan för att hantera de utmaningar som finns när det gäller att säkerställa en meningsfull och aktiv fritid för unga Malmöbor.

Frågan om ungas förutsättningar till en meningsfull och utvecklande fritid har dessutom en tydlig geografisk prägel. Dels genom var i staden kultur- och fritidsverksamheter etableras, dels genom hur staden byggs för att främja mobilitet, fysisk aktivitet med mera, men också beroende av att Malmö är en segregerad stad. Utöver att verksamheter och insatser behöver planeras och utformas med hänsyn till ungas ålder, kön och socioekonomiska förutsättningar behöver även geografiskt område tas i beaktande i planeringen, eftersom barn generellt idag har olika förutsättningar i olika områden.

Utöver en generell uppmaning att förstärka och vidareutveckla befintlig samverkan inom och mellan nämnder, samt med civilsamhället och andra aktörer, finns här anledning att påminna om det arbete som pågår för att skapa ändamålsenliga strukturer för lokal utveckling i staden. Dessa strukturer är tänkta att ta tillvara och bygga vidare på tidigare erfarenheter av samverkan, men med ett tydligt fokus på geografiska skillnader och Malmöbors skilda behov och förutsättningar. De strukturer som byggs upp kan med fördel användas för att ge ytterligare kraft åt stadens ansträngningar att ge fler barn och unga goda förutsättningar till en meningsfull och utvecklande fritid.

Referenser

- Allardt, E. (1958). *On the Cumulative nature of Leisure Activities*. Acta Sociologica, Vol 3.
- Bolling, H. (2017). *Tävlingsidrott och folkhälsa – en anomali eller en naturlig kombination?* Tillgänglig: <http://kau.diva-portal.org/smash/get/diva2:1249069/FULLTEXT01.pdf> Hämtad 7 juni 2023.
- Folkhälsomyndigheten (2021). *Riktlinjer för fysisk aktivitet och stillasittande – Kunskapsstöd för främjande av fysisk aktivitet och minskat stillasittande*. Tillgänglig: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/106a679e1f6047eca88262bfdcbeb145/riktlinjer-fysisk-aktivitet-stillasittande.pdf>
- Folkhälsomyndigheten (2023). *Skolbarns hälsovanor i Sverige 2021/22 Nationella resultat*. Tillgänglig: [Skolbarns hälsovanor i Sverige 2021-22 Nationella resultat \(folkhalsomyndigheten.se\)](https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/106a679e1f6047eca88262bfdcbeb145/riktlinjer-fysisk-aktivitet-stillasittande.pdf)
- Faskunger, J. och Sjöblom, P. (2017). *Anläggningar och andra miljöer för idrott – när, hur och varför är de samhällsnyttiga?* Tillgänglig: <https://www.rfsisu.se/download/18.54f13a341855e6fc02971924/1672839758403/Idrottens%20samh%C3%A4llsnytta%20kortversion.pdf> Hämtad 7 juni 2023.
- Forkby, T. Johansson, H. och Liljeholm Hansson, S. (2008). *Främjande pedagogik. Perspektiv och läroprocesser i ungdomsarbetet*. FoU-väst. Tillgänglig: <https://goteborgsregionen.se/download/18.78bf409f179f9d4fc5331d/1623404226271/Fr%C3%A4mjande%20pedagogik%20i%20ungdomsarbete%202008.pdf>
- Högman, J. (2021). *Barn i rörelse. Om förutsättningar för utveckling i alternativa (+) idrottsaktiviteter*. Karlstad University Studies 2021:22. Tillgänglig: <http://kau.diva-portal.org/smash/get/diva2:1583361/FULLTEXT02.pdf> Hämtad 21 juni 2023.
- Idrottsförvaltningen, Stockholms stad (2016). *Vilka barn och ungdomar besöker simhall? – En studie av den sociala bakgrundens betydelse bland barn och ungdomar för att besöka simhall på fritiden*. Tillgänglig: <https://usercontent.one/wp/www.unglivsstil.org/wp-content/uploads/2019/01/Vilka-barn-och-ungdomar-bes%C3%B6ker-simhall.pdf?media=1636537945> Hämtad 10 juni 2023
- Jacobsson, B. (2014). *Kulturpolitik: Styrning på avstånd*. Lund: Studentlitteratur.
- Jacobsson, B. (2016). Stabilitet och förändring: om kulturpolitikens kringelikrokar under fyra decennier. I J. Svensson & K. Tomson (Red.), *Kampen om kulturen: idéer och förändring på det kulturpolitiska fältet* (s. 49–70). Lund: Studentlitteratur.
- Kommittén för barnets rättigheter (2023). *Sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport*. Tillgänglig: https://www.regeringen.se/globalassets/regeringen/dokument/socialdepartementet/barnets-rattigheter/crc_c_swe_co_6-7_51663_svensk-version-final.pdf Hämtad 31 maj 2023.
- KPMG (2022). *Granskning av likvärdighet och delaktighet – kultur och fritid för barn och unga*.

Kultur- och fritidsförvaltningen, Malmö stad (2021). *Ung Livsstil Malmö 2021. En studie om levnadsvillkor, delaktighet och preferenser i åldersgruppen 10-19 år*. Tillgänglig: [Ung livsstil Malmö - Malmö stad \(malmo.se\)](https://www.malmose.se/om-malmo/om-malmo-och-omgivning/om-malmo-och-omgivning/ung-livsstil-malmo-2021). Hämtad 2 maj 2023.

Mouritsen, F. (2002). Child culture - Play culture. I F. Mouritsen & J. Qvortrup (Red.), *Childhood and children's culture* (s. 14–42). Odense: University Press of Southern Denmark.

Kulturförvaltningen och stadsbyggnadskontoret, Malmö stad (2023). *Kulturlivsanalys Rosengård*.

MfD, Myndigheten för delaktighet (2020). *Aktiv fritid - Redovisning av ett regeringsuppdrag om att kartlägga lokala och regionala satsningar samt tillgången till fritidshjälpmedel*. Tillgänglig: <https://www.mfd.se/contentassets/28aeb8c0d4de48999b8b9cc15cae97c8/2020-6-aktiv-fritid.pdf> Hämtad 5 maj 2023.

Myndigheten för kulturanalys (2022). *Kulturvanor 2021. Kulturfakta 2022:03*. Tillgänglig: <https://kulturanalys.se/wp-content/uploads/2022/10/Kulturvanor-2021.pdf> Hämtad 7 maj 2023.

MUCF (u.å). *Ungdomspolitik*. Tillgänglig: <https://www.mucf.se/ungdomspolitik>. Hämtad 3 januari 2024.

MUCF, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2014). *Fokus 14 – Om ungas fritid och organisering*. Tillgänglig: <https://www.mucf.se/sites/default/files/2014/12/fokus-14.pdf> Hämtad 8 maj 2023.

MUCF, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2022). *”Jag är inte ensam, det finns andra som jag” - Rapport om unga hbtqi-personers levnadsvillkor*. Tillgänglig: https://www.mucf.se/sites/default/files/2022/08/MUCF-RAPPORT-2022-Unga%20hbtqi-personers%20levnadsvillkor_0.pdf Hämtad 9 maj 2023.

MUCF, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2023). *En fördjupad bild av ungas fritid. Ung idag 2023:2*. Tillgänglig: https://www.mucf.se/sites/default/files/2023/04/UngidagFRITID_webb.pdf Hämtad 9 maj 2023.

Nilsson, P. (1994). *Den allvarsamma fritiden: en litteraturstudie av undersökningar om barns och ungdomars fritids- och kulturvanor*. Stockholm: Statens ungdomsråd.

Malmö stad (2024). *Malmö stads budget 2024*.

Regeringens proposition 2004/05:2 *Makt att bestämma – rätt till välfärd*. Tillgänglig: [Microsoft Word - Regeringens proposition 13 september måndag.doc \(riksdagen.se\)](https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lag/dokument/prop/2004/05/2/Makt-att-besta%20ma--rett-till-vaelfaerd)

Region Skåne (2012, 2016, 2021). *Folkhälsoenkät Barn och Unga*.

Riksidrottsförbundet (2022). *Två år av corona - mars 2022*. Tillgänglig: <https://www.rfsisu.se/download/18.22bdc1ba184debb2b1e70b48/1670496147267/tva-ar-med-corona.pdf> Hämtad 7 maj 2023.

Riksidrottsförbundet (2023). *LOK-stöd 2022*. Tillgänglig: [LOK-stöd 2022 kort rapport april 2023.pdf \(rf.se\)](https://www.lok.se/lok-stod-2022)

Stadskontoret, Malmö stad (2016). *Malmö stads Hållbarhetsrapport 2015, samt delrapportering utifrån projektplan avseende hållbarhetsintegrering*. STK-2016-217.

Stadskontoret, Malmö stad (2020). *Hållbarhetsrapport 2019*. STK-2020-100.

Stadskontoret, Malmö stad (2021). *Hållbarhetsrapport 2020. Att växa upp, leva och åldras i Malmö*. STK-2020-1227.

Statens offentliga utredningar, SOU 1972:67. *Ny kulturpolitik. Sammanfattning*.

Tillgänglig:

<https://lagen.nu/sou/1972:67?attachment=index.pdf&repo=soukb&dir=dowloaded>

Sveriges riksdag u.å-1. *Bibliotekslag (2013:801)*. Tillgänglig:

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/bibliotekslag-2013801_sfs-2013-801/. Hämtad 12 september 2023.

Sveriges riksdag u.å-2. *Lag om Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter*

2018:1197. Tillgänglig: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-20181197-om-forenta-nationernas-konvention_sfs-2018-1197/ Hämtad 31 maj 2023.

Sveriges riksdag u.å-3. *Förordning (1999:1177) om statsbidrag till idrottsverksamhet*.

Tillgänglig: förordning (1999:1177) om statsbidrag till idrottsverksamhet

Skr 2020/21:105. (2021). *Ungdomspolitisk skrivelse*. Tillgänglig:

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/skrivelse/2021/03/skr.-202021105>

Tahvilzadeh N, Kings L & Nazar A (2023). *Vägar till en jämlik fritid. En studie om meningsfull fritid och ojämlikt deltagande i Malmö stads fritidsutbud*.

Förvaltningsakademien. Tillgänglig: [https://sh.diva-](https://sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:1814461/FULLTEXT01.pdf)

[portal.org/smash/get/diva2:1814461/FULLTEXT01.pdf](https://sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:1814461/FULLTEXT01.pdf). Hämtad 3 januari 2024.

Ungdomsstyrelsen (2006:4). *Fokus 06. En analys av ungas kultur och fritid*.

Tillgänglig: <https://www.mucf.se/sites/default/files/2012/12/fokus06.pdf>

Hämtad 7 maj 2023.

Ungdomsstyrelsen (2007). *Ungdomar, fritid och hälsa – En forskningsöversikt om fritidens skydds- och riskfaktorer*. Tillgänglig:

<https://www.mucf.se/sites/default/files/2013/04/ungdomar-fritid-halsa.pdf>

Van den Eijnden RJJM, Lemmens JS, Valkenburg PM. *The Social Media Disorder Scale*. Computers in Human Behavior. 2016;61:478-87.

DOI:10.1016/j.chb.2016.03.038

Yrkesföreningar för fysisk aktivitet (2021). *FYSS allmänna rekommendationer om fysisk aktivitet och stillasittande för barn och ungdomar*. Tillgänglig:

https://www.fyss.se/wp-content/uploads/2021/04/rek-barn_upd.pdf

Hämtad 10 maj 2023.

Intervjuer

Utvecklingsledarna i fem av stadens områden under perioden 11–20 april 2023